

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Karistusõiguse osakond

Maria Kraav

**KOHTUTE KARISTUSPOLIITIKA TULIRELVAGA TOIME PANDUD
TAPMISTES JA RÖÖVIMISTES EESTI JA USA NÄITEL**

Magistritöö

Juhendaja

Dr. iur. Silvia Kaugia

Tartu

2024

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. TULIRELVAGA TOIME PANDUD TAPMISTE JA RÖÖVIMISTE KOOSSEISUD, KARISTUSRAAMID, KARISTUSTE KOHALDAMINE JA STATISTIKA EESTIS NING USA-S	7
1.1. Tulirelvaga toime pandud tapmiste ja röövimiste koosseise	7
1.1.1. Tulirelvaga toime pandud tapmise ja röövimise koosseisud Eestis ja nendes sisalduvad karistusraamid.....	7
1.1.2. Tulirelvaga toime pandud tapmise ja röövimise koosseise USA-s ja nende karistusraamid.....	8
1.1.3. Karistusraamide võrdlus	10
1.2. Karistuse kohaldamisest	12
1.3. Näiteid kohtupraktikast.....	14
1.3.1. Kohtupraktikat Eestis	15
1.3.2. Kohtupraktikat USA-s	18
1.4. Eesti ja USA statistikat tulirelvaga toime pandud tapmiste ja röövimiste kohta.....	21
1.4.1. Tapmine	21
1.4.2. Röövimine	24
2. KOHTUTE KARISTUSPOLIITIKAS TÕUSETUVAID PROBLEEME NING ALTERNATIIVSEID MÕJUTUSVAHENDEID KARISTUSPOLIITIKALE	26
2.1. Kohtute karistuspoliitikas tõusetuvaid probleeme	26
2.1.1. Karistusteooriate rakendamine	26
2.1.2. <i>Stare decisis</i>	34
2.1.3. Rahva- ja vandekohtunike mõjutatus	38
2.2. Relvapoliitika kui alternatiivne mõjutusvahend	43
2.2.1. USA relvapoliitika areng	44
2.2.2. Relvapoliitika mõju süütegude ennetamisele	46
KOKKUVÕTE	49

SUMMARY	54
KASUTATUD KIRJANDUS.....	59
KASUTATUD ÕIGUSAKTID	64
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA.....	64

SISSEJUHATUS

2017. aasta seisuga on maailmas üle ühe miljardi tulirelva, millest omakorda 85% ehk ligikaudu 857 miljonit kuulub tsiviilisikutele.¹ Eeltoodud statistikast tulenevalt tundub paratamatu, et 2016. aastal suri tulirelvaga tekitatud vigastuse tõttu üle maailma 251 000 inimest² ning kõikidest tapmistest sooritatakse ülemaailmselt tulirelvaga ligikaudu 40%³. Eeltoodust tulenevalt saab jaatada, et tulirelvad ja nendega toime pandud süüteod mängivad suurt rolli tänapäeva ühiskonna eaturvalisuses.

Tulirelvaga toime pandud süüteod on oma olemuselt tihti väga riskantsed, seades suurde ohtu nii inimese elu kui ka tervise ning riivates seeläbi oluliselt ka ühiskonna heaolu ja turvatunnet. Just seetõttu üritavad riigid tulirelvaga toime pandud süütegusid ennetada. Nii jõustus Eestis 2023. aastal näiteks relvaseaduse (edaspidi: RelvS) § 36 lg 1 p 6¹, mille kohaselt ei anta relvaga soetamisluba füüsilisele isikule, keda on karistatud tulirelvaga toime pandud kuriteo eest (seda ka siis, kui karistus on karistusregistrist kustutatud). Seaduse eelnõu seletuskirjas põhjendati seda muudatust tõsiasjaga, et tulirelvaga toime pandud süüteod riivavad ühiskonna turvatunnet ning isikute elu ja tervis kaalub üles süüteo toimepanija õiguse vabale eneseteostusele.⁴

Eeltoodu on oma olemuselt riigipoolne kuritegevuse kontroll ehk formaalne sotsiaalkontroll – abivahend allutamaks elanikkonna käitumine riigis kehtivatele normidele. Nii on riigil definitiivvõim ehk võim otsustada, millised teod lugeda süütegudeks ja milline peaks olema iga süüteo toime panemise eest määratava karistuse liik ja raam. Õigus kui selline ongi riigis kehtivad normid, mis on riikliku sunniga tagatud ehk riik tagab normide järgimise kas või sunniviisiliselt, kuid kui normi siiski rikutakse, toob see kaasa karistuse.⁵ Seeläbi saab riik saata oma elanikele sõnumi, et õiguskord toimib ja riik suudab tagada ühiskonna turvalisuse.⁶

---

¹ Global Firearms Holdings. Small Arms Survey. – <https://www.smallarmssurvey.org/database/global-firearms-holdings> (25.01.2024).

² The Global Burden of Disease 2016 Injury Collaborators. Global Mortality From Firearms, 1990-2016. – <https://jamanetwork.com/journals/jama/fullarticle/2698492>, lk 793 (25.01.2024).

³ Global Study on Homicide. United Nations Office on Drugs and Crime. – https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/gsh/2023/Global_study_on_homicide_2023_web.pdf, lk 13 (26.01.2024).

⁴ Relvaseaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus. 627 SE. Seletuskiri. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/d86b63ac-e6b2-4dc6-94fe5b37090e1df1/Relvaseaduse+ja+sellega+seonduvalt+teiste+seaduste+muutmise+seadus>, lk 2 ja 7 (25.01.2024).

⁵ Sootak, J. Kriminaalpoliitika. Tallinn: Juura 2015, lk 82, 84–85.

⁶ Kiris, R., Pikamäe, P., Sootak, J. Sanktsiooniõigus. Tallinn: Juura 2020, lk 137.

Kui riigi ülesanne on valida üldised kriminaalpoliitilised suunad ehk milliseid teod on süüteod ning milline peaks olema iga süüteo karistusraam, siis kohtu ja kohtunike ülesanne on juba etteantud raamides mõista süüteo raskusastmele vastav karistus. Kuigi seadusandlusest on leitavad karistuse kohaldamise üldised alused, mille analüüsil lahendab kohtunik puhtalt õiguküsimust⁷, on Eesti Riigikohtu seisukoht, et karistusmäära lõplik valik on suuresti kohtuniku kaalutusotsus, mis peab arvestama õiguslikke piire.⁸ Seega on kohtute karistuspoliitika olulisene element ennetamiseks tulirelvaga toime pandud süütegusid ning süstimaks ühiskonda usku kehtivasse õiguskorda. Kuna tulirelvaga toime pandud süüteod on ülimalt ohtlikud nii ohvri kui ka tihti suurema üldsuse suhtes, on iga riigi ülesanne leida parim viis neid süütegusid ära hoida.

Käesoleva töö eesmärk on leida vastus küsimustele, kas seadusandja poolt kehtestatud rangemad karistusraamid ning kohtu poolt mõistetud karmimad karistused aitavad tulirelvaga toime pandud süütegude arvu kontrolli all hoida, ning kas Eesti ja USA näitel on karmi karistuspoliitika asemel efektiivsemaid mõjutusvahendeid tulirelvaga toime pandud süütegude ennetamiseks. Kuna tulirelvaga on võimalik seada õigushüvedest ohtu nii isiku elu, tervis kui ka omand, võrreldakse käesoleva töö raames isikuvastastest süütegudest tapmise ja varavastastest süütegudest röövimise süüteokoosseisu.

Töö hüpoteesiks on: karmim karistuspoliitika ei aita ennetada tulirelvaga toime pandud tapmisi ja röövimisi.

Töös võrreldakse riikidena Eestit ja USA-d eelkõige nende seadusandluses sätestatud karistusraamide erinevuse ning eriilmelise relvapoliitika tõttu. Kui Eestis oli 2017. aastal saja inimese kohta ainult 4,96 tulirelva, siis USA-s oli see arv oluliselt kõrgem – saja elaniku kohta oli seal 120,48 tulirelva.⁹ Nimelt on USA tänapäeval veel üks vähestest riikidest, mille põhiseaduses sisaldub igapähe õigus relva omada ja kanda.¹⁰ USA Põhiseaduse (*U.S. Constitution*) teine muudatus sätestab, et piirata ei tohi inimeste õigust relva omada ja kanda¹¹, kusjuures USA Ülemkohus (*the Supreme Court*) on hakanud seda sätet tõlgendama kui isiku õigust eneskaitsele, mistõttu on relvade omamise reguleerimine osutunud

---

⁷ Kiris, R., Pikamäe, P., Sootak, J., lk 109–110.

⁸ RKKK 3-1-1-59-15.

⁹ Global Firearms holdings. Small Arms Survey.

¹⁰ Wilder, B. L. The Right to Keep and Bear Arms: Is it ever worthy of constitutional protection? – <https://ssrn.com/abstract=4581800> (03.02.2024).

¹¹ Constitution Annotated. Second Amendment. – <https://constitution.congress.gov/browse/amendment-2/> (03.02.2024).

keeruliseks.¹² Eestis on aga relva käitlemiseks vaja relvaluba, mille saamiseks tuleb läbida tervisekontroll ning esmakordse relvaloa taotlemisel ka relvaeksami laskekatse.¹³

Magistritöö koosneb kahest peatükist, millest esimeses tuuakse uurimisküsimuste lahendamiseks ja hüpoteesi kontrollimiseks esmalt välja võrdluse aluseks olevad süüteoosseisud nii Eestist kui ka USA-st ning nendes sisalduvad karistusraamid, et leida vastus küsimusele, kumma riigi seadusandlus on tulirelvaga toimepandud süütegude puhul karmim. Kuivõrd tulirelvaga on võimalik täita paljude süüteoosseisude objektiivne osseis ning USA-s on osariikidel kriminaalõiguse loomisel ja rakendamisel suur autonoomia, on eeltoodud küsimusele vastamiseks süüteoosseisude valimit kitsendatud.

Järgmises alapeatükis selgitatakse karistuse määramise protsessi ning eripärasid mõlemas riigis. Seejärel võrreldakse mõlema riigi kohtupraktikat karistuse mõistmise osas, et ilmestada mõlemas riigis mingile teopildile vastavat karistuse määra. Esimese peatüki viimases alapeatükis tuuakse välja mõlema riigi statistikat tulirelvaga toimepandud süütegude osas käesoleval sajandil, mis annab vastuse püstitatud hüpoteesile, kas karmim karistuspoliitika on aidanud ennetada ja vähendada tulirelvaga toimepandud süütegude arvu. Teises peatükis analüüsitakse eelneva pinnalt, millised on kohtute karistuspoliitikas esinevad probleemid, kuidas neid lahendada ning millised meetmed võiksid autori arvates aidata tulirelvaga toimepandud süütegude arvu langetada ning kontrolli all hoida.

Käesoleva magistritöö näol on tegemist võrdlevat meetodit kasutava uurimusega, millel on eelkõige induktiivse ja kvalitatiivse uurimuse tunnuseid. Töö teoreetilise osa kirjutamiseks kasutatakse eelkõige seaduseid, statistikat ja kohtupraktikat. Eesti kohtupraktika leidmiseks on kasutatud Riigi Teataja veebileheküljel asuvat kohtulahendite otsingumootorit.¹⁴ Kuivõrd USA-s kohtulahendite jaoks riigiülest avalikku otsingumootorit ei ole, kasutatakse juhtumite kirjelduse ja neile vastava karistuse määrade selgitamiseks USA justiitsministeeriumi lehel avaldatud ametlikke pressiteateid.¹⁵ Lisaks on kasutatud osariikide prokuratuuride ametlikke pressiteateid ning nende põhjal avaldatud uudiseid. Töö teises pooles tuginetakse analüüsi ja argumentide toetamiseks eelkõige eesti- ja inglisekeelsetele teadusartiklitele.

Märksõnad: tulirelvad, karistuspoliitika, kriminaalpoliitika, kriminaalmenetlus, karistus

---

¹² The Second Amendment Right to Keep and Bear Arms. – <https://constitution.findlaw.com/amendment2.html> (03.02.2024).

¹³ Politsei- ja Piirivalveamet. Relvaluba füüsilisele isikule. – <https://www.politsei.ee/et/juhend/relvaluba-fueesilisele-isikule/relvaluba> (03.02.2024).

¹⁴ Riigi Teataja. – <https://www.riigiteataja.ee/index.html> (25.01.2024).

¹⁵ Press Releases. U.S. Department of Justice. – <https://www.justice.gov/news/press-releases> (25.01.2024).

1. TULIRELVAGA TOIME PANDUD TAPMISTE JA RÖÖVIMISTE KOOSSEISUD, KARISTUSRAAMID, KARISTUSTE KOHALDAMINE JA STATISTIKA EESTIS NING USA-S

1.1. Tulirelvaga toime pandud tapmiste ja röövimiste koosseise

1.1.1. Tulirelvaga toime pandud tapmise ja röövimise koosseisud Eestis ja nendes sisalduvad karistusraamid

(a) Tapmine

Karistusseadustiku (edaspidi: KarS) § 113 lg 1 sätestab, et teise inimese tapmise eest karistatakse kuue- kuni viieteistaastase vangistusega. Antud süüteo objektiivse koosseisu täidetuks lugemiseks peab seega olema saabunud teo tagajärjel isiku surm.¹⁶ Tapmine on koosseisuna suvalise teokirjeldusega ehk see võib olla toimepandud mistahes teoga, teo ja tagajärje vahel peab aga kindlasti eksisteerima põhjuslik seos.¹⁷ Seejuures ei ole oluline, et surm saabuks vahetult peale tapmisteo toimepanemist¹⁸ või milline oli kausaalahela täpne kulg.¹⁹ Subjektiivse koosseisu täitmiseks peab tapmise toimepanejal esinema kõigi objektiivsete tunnuste (s.o surma põhjustav tegu, surm ja põhjuslik seos eeltoodute vahel) osas tahtlus. Nii on võimalik tapmine toime panna kavatselt, otsese tahtlusega või kaudse tahtlusega.²⁰ Nagu eelnevalt välja toodud, sätestab Eesti karistusseadustik tapmise karistusraamina kuue- kuni viieteistaastase vangistuse. Tapmise süüteokoosseisu karistusraam on püsinud sama²¹ alates kriminaalkodeksile järgneva karistusseadustiku jõustumisest 2002. aastal²².

(b) Röövimine

KarS § 200 lg 1 sätestab, et võõra vallasasja äravõtmise eest selle ebaseadusliku omastamise eesmärgil, kui see on toime pandud vägivallaga, karistatakse kahe- kuni kümneaastase vangistusega. Lisaks leiab röövimise süüteokoosseisust ka käesoleva töö raames relevantse kvalifitseeriva koosseisu – nimelt sätestab KarS § 200 lg 2 p 8, et isikut karistatakse kolme-

¹⁶ Kurm, M. Karistusseadustiku § 113 kommentaar, komm 4. Karistusseadustik. Komm vlj. 5 vlj. Tallinn: Juura 2021.

¹⁷ Sootak, J. Isikuvastased süüteod. Tallinn: Juura 2020, lk 27–28.

¹⁸ RKKK 3-1-1-101-96.

¹⁹ RKKK 3-1-1-28-01.

²⁰ Kurm, M. Karistusseadustiku § 113 kommentaar, komm 7.1.–7.4.

²¹ Karistusseadustik. – RT I 2002, 86, 504.

²² Sein, K., Ristikivi, M. Õigusriigi taastamine. Eesti seaduste ja institutsioonide reformid 1992-2002. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2022, lk 154.

kuni viieteistaastase vangistusega, kui ta paneb röövimise toime muuhulgas relvaga või sellega ähvardades. Objektiivse koosseisu täitmiseks peab isik seega röövima ehk võtma vägivallega tema jaoks võõra vallasasja.²³ Vägivald võib endas seejuures kujutada nii ähvardamist KarS § 120 mõistes, kehalist väärkohtlemist KarS § 121 mõistes või raske tervisekahjustuse tekitamist KarS § 118 mõistes.²⁴ Vallasasja puhul ei ole aga erinevalt KarS § 199 lg-s 1 sätestatud varguse süüteoosseisust oluline vallasasja ehk vara väärtus.²⁵

Kvalifitseeriva koosseisu täitmiseks peab röövimise toime panema aga relvaga või sellega ähvardades. Relvaks on seadusandja lugenud siinkohal RelvS § 11 lg-s 1 sätestatud ehk muuhulgas ka tulirelva RelvS § 11 lg 1 p 1 kohaselt.²⁶ Sarnaselt tapmisele eeldab ka röövimise subjektiivne koosseis tahtlust kõigi objektiivse koosseisu asjaolude suhtes, seega võib ka röövimise panna toime kavatsetult, otsese tahtlusega või kaudse tahtlusega.²⁷ Eesti karistusseadustik sätestab röövimise põhikoosseisu karistusraamina kahe- kuni kümneaastase vangistuse ning kvalifitseeriva koosseisu karistusraamiks on kolme- kuni viieteistaastane vangistus. Ka röövimise puhul on karistusraam püsinud sama alates kehtiva karistusseadustiku jõustumisest 2002. aastal.²⁸

1.1.2. Tulirelvaga toime pandud tapmise ja röövimise koosseise USA-s ja nende karistusraamid

1791. aastal jõustunud Ameerika põhiseaduse (*Constitution of the United States*) kümnes muudatus sätestab, et õigused, mida ei ole põhiseadusega Ameerika Ühendriikidele delegeeritud ning mis ei ole põhiseadusega osariikidele keelatud, kuuluvad vastavalt osariikidele ja rahvale.²⁹ Eeltoodu on põhjuseks, miks tänapäeval eksisteerib igas USA osariigis eraldiseisev karistus- ja kriminaalõigus, mis süstematiseerib ja liigitab süüteoosseise väga erinevate tunnuste põhjal.³⁰ Käesoleva töö raames tuuakse võrdluse eesmärgil välja valik osariikide süüteoosseisudest, mis sarnanevad oma koosseisutunnuste poolest võimalikult suurel määral Eesti karistusseadustikust leitavate süüteoosseisudega.

---

²³ Sootak, J. Karistusseadustiku § 200 kommentaar, komm 3.

²⁴ RKKK 3-1-1-25-07, RKKK 3-1-1-59-07.

²⁵ Kairjak, M., Sootak, J. Varavastased süüteod. Tallinn: Juura 2017, lk 91.

²⁶ Sootak, J. Karistusseadustiku § 51 kommentaar, komm 2.1.

²⁷ Sootak, J. Karistusseadustiku § 200 kommentaar, komm 9.1.

²⁸ Karistusseadustik. – RT I 2002, 86, 504.

²⁹ The Constitution. The White House. – <https://www.whitehouse.gov/about-the-white-house/our-government/the-constitution/> (25.01.2024).

³⁰ Robinson, P. H. Fundamentals of Criminal Law. Boston: Little Brown 1988, lk 293.

Lisaks käsitletakse USA koodeksis (*United States Code*) sätestatud panga röövimise kvalifitseerivat koosseisu.

(a) Tapmine

Nii objektiivse kui subjektiivse koosseisu poolt on KarS § 113 lg-s 1 sätestatud tapmise koosseisule kõige sarnasem USA osariikide seadusandlusest leitav teise astme mõrva süüteo koosseis. New Yorgi karistuseseaduse (*New York Penal Law*) § 125.25 sätestab teise astme mõrva kui isiku surma põhjustamise soovist kantud tapmine, mis toob kaasa kas antud isiku või siis kolmanda isiku surma.³¹ New Yorgi karistuseseaduse § 70.00 kohaselt on sellistele tunnustele vastava teo toime panemisel tegemist A-klassi kuriteoga, mille eest on karistusena ette nähtud kahekümneaastane kuni eluaegne vangistus.³² Alabama osariigis on samade tunnustega süütegu sätestatud Alabama kriminaalkoodeksi (*Alabama Criminal Code*) §-s 13A-6-2.³³ Kui muidu on eeltoodud tunnustele vastava süüteo eest Alabama kriminaalkoodeksi § 13A-5-6 kohaselt karistusena ette nähtud kümne- kuni üheksakümne üheksa aasta pikkune vangistus, siis tulirelva kasutamine on sätestatud raskendava asjaoluna, mis tõstab karistuse miinimummäära kümnelt kahekümne aasta peale.³⁴

(b) Röövimine

KarS § 200 lg 1 punktile 8 sarnase objektiivse koosseisu sätestab näiteks Arizona kriminaalkoodeksi (*Arizona Criminal Code*) § 13-1904, mille kohaselt on teise astme kuriteoks surmava relvaga toime pandud rööv.³⁵ Antud süüteo karistusraamiks on Arizona kriminaalkoodeksi § 13-704 kohaselt seitsme- kuni kahekümne ühe aasta pikkune vangistus.³⁶ Georgia koodeksi (*Georgia Code*) § 16-8-41 kohaselt on relvastatud rööv isiku juuresolekul tema omandisse kuuluva asja ära võtmine relva kasutades ning sõltuvalt teo iseloomust ning täpsetest asjaoludest ja süüdlase retsidiivsusest võib karistus olla alates kümne aasta pikkusest vangistusest kuni surmanuhtluseni.³⁷ Lisaks sätestab röövimise kvalifitseeriva koosseisu ka Illinois' osariik, mille kriminaalseadustiku (*Criminal Code of Illinois*) § 18-2 sätestab lausa

---

³¹ New York Penal Law. § 125.25. – <https://codes.findlaw.com/ny/penal-law/pen-sect-125-25.html> (02.02.2024).

³² New York Penal Law. § 70.00. – <https://codes.findlaw.com/ny/penal-law/pen-sect-70-00.html> (02.02.2024).

³³ Alabama Criminal Code. § 13A-6-2. – <https://codes.findlaw.com/al/title-13a-criminal-code/al-code-sect-13a-6-2.html> (02.02.2024).

³⁴ Alabama Criminal Code. § 13A-5-6. – <https://codes.findlaw.com/al/title-13a-criminal-code/al-code-sect-13a-5-6/> (02.02.2024).

³⁵ Arizona Criminal Code. § 13-1904. – <https://codes.findlaw.com/az/title-13-criminal-code/az-rev-st-sect-13-1904.html> (02.02.2024).

³⁶ Arizona Criminal Code. § 13-704. – <https://codes.findlaw.com/az/title-13-criminal-code/az-rev-st-sect-13-704.html> (02.02.2024).

³⁷ Georgia Code. § 16-8-41. – <https://codes.findlaw.com/ga/title-16-crimes-and-offenses/ga-code-sect-16-8-41.html> (02.02.2024).

kolm erineva raskusastmega tulirelvaga toime pandud röövi koosseisu, millel on ka erinevad karistusraamid.³⁸ Eeltoodud paragrahv koostoimes §-iga 5/5-4.5-25 sätestab, et kui isik üksnes kannab röövi ajal tulirelva kaasas, on karistusraamiks kakskümmend üks kuni nelikümmend viis aastat vangistust. Kui isik aga ka kasutab röövi ajal tulirelva, siis on karistusraam kakskümmend kuus kuni viiskümmend aastat vangistust ja kui kasutamise käigus kannatab teine isik tervisekahju või lausa sureb, siis on karistusraam kolmkümmend üks kuni viiskümmend viis aastat vangistust.³⁹

Siinkohal on lisaks oluline välja tuua, et krediidasutuse ehk üldjuhul panga röövimise eest on sätestatud süüteo koosseis ja sellele vastav karistus USA koodeksis (*United States Code*). Täpsemalt sisaldab USA koodeksi § 2113 lõige d kvalifitseerivat pangaröövi süüteo koosseisu, mis koosmõjus sama sätte a ja b lõikega sätestab, et pangaröövi toime panes teist inimest relvaga rünnanud või kellegi elu relvaga ohtu pannud isikut karistatakse kuni kahekümne viie aastase vangistusega.⁴⁰ USA koodeks on loodud kohaldumaks üle kõigis viiekümnes osariigis ning on USA põhiseaduses sisalduva ülimuslikkuse klausli (*the Supremacy Clause of the Constitution*) kohaselt konflikti korral üle osariikide seadustest.⁴¹ Föderaal- ehk üleriigilised seadused käsitlevad üldjoontes pigem üleriigilisi ja riikidevahelisi probleeme, seega võib eeltoodud süüteo koosseisu föderaaltasemel sätestamisest autori arvates järeldada, et pangarööve ja ka tulirelvaga toime pandud rööve peetakse piisavalt suureks probleemiks, et nende eest karistamist üleriigiliselt reguleerida.

1.1.3. Karistusraamide võrdlus

Nagu eelnevalt välja toodud, sätestab Eesti karistusseadustik tapmise karistusraamina kuue- kuni viieteistaastase vangistuse, samas kui USA seadusandlusest leiame samade koosseisutunnuste täitmise puhul palju rangemad karistused – nii New Yorgi kui ka Alabama osariigis on karistusraamiks kahekümneaastane kuni sisuliselt eluaegne vangistus (Alabama

---

³⁸ Illinois Statutes. § 18-2. – <https://codes.findlaw.com/il/chapter-720-criminal-offenses/il-st-sect-720-5-18-2/> (02.02.2024).

³⁹ Illinois Unified Code of Corrections. § 5/5-4.5-25. – <https://codes.findlaw.com/il/chapter-730-corrections/il-st-sect-730-5-5-4-5-25.html> (02.02.2024).

⁴⁰ United States Code. § 2113. – <https://codes.findlaw.com/us/title-18-crimes-and-criminal-procedure/18-usc-sect-2113/> (02.02.2024).

⁴¹ Federal vs. State Law. Diffen. – https://www.diffen.com/difference/Federal_Law_vs_State_Law (25.01.2024).

ülemäär üheksakümne üheksa aasta pikkuse vangistuse näol⁴² on reaalsuses võrdne New Yorgi eluaegse vangistuse ülemääraga⁴³).

Saranase tulemuse pakub ka tulirelvaga toime pandud röövimise koosseisu karistusraamide võrdlus. Kui Eesti karistusseadustik sätestab tulirelvaga või sellega ähvardades toimepandud röövi karistusraamiks kolme- kuni viieteistaastase vangistuse, siis näiteks Georgia osariik võib sarnase teo eest karistatada lausa surmanuhtlusega⁴⁴. Siiski leiab röövimise puhul USA-st ka Eesti karistusraamile küllaltki sarnaseid karistusmäärasid – nii on näiteks Arizona osariigis relvaga toimepandud röövimise karistusraam seitsme- kuni kahekümne ühe aasta pikkune vangistus.⁴⁵ Üldjoontes võib siiski eelneva analüüsi põhjal järeldada, et USA karistusmäärad on võrreldes Eestiga tunduvalt karmimad.

Põhjuseid, miks USA teistest arenenud riikidest oma karistusmäärade poolest niivõrd palju erineb, on mitmeid. Esiteks mängib selles kindlasti oma rolli USA üleüldine arvamus, mis eesmärki peaks karistus eelkõige täitma. Kui mujal maailmas on suund üha enam karistuse abil isiku resotsialiseerimise suunas, siis USA on alates 1970-ndatest sellest eesmärgist just aina kaugenenud. Selle asemel nähakse vangistuse ja vanglate eesmärgina üksnes isiku karistamist.⁴⁶ Eeltoodu läbi loodetakse karmide karistustega esiteks ennetada süütegude toimepanemist, ent kui isik siiski süüteo toime paneb, siis teda võimalikult kaua ühiskonna turvalisuse huvides eemal hoida.

Teiseks võib pidada pikkade vanglakaristuste põhjuseks USA lähenemist ühiskonnas retsidiivistide tekke ära hoidmiseks. USA-s on praegusel hetkel veel levinud arusaam, et retsidiivsuse määra aitab kontrolli all hoida just kurjategijate võimalikult kauaks ühiskonnast eraldamine (vastupidiselt Euroopas levinud lähenemisele üritada vange ühiskonda resotsialiseerida).⁴⁷ Võib eeldada, et just sellise argumentatsiooni tõttu moodustavad USA vangid 25% kõigi maailma riikide vangidest, samas kui USA elanikkond moodustab kogu maailma elanikkonnast üksnes 5%.⁴⁸

---

⁴² Alabama Criminal Code. § 13A-5-6.

⁴³ New York Penal Law. § 70.00.

⁴⁴ Georgia Code. § 16-8-41.

⁴⁵ Arizona Criminal Code. § 13-704.

⁴⁶ Benson, E. Rehabilitate or punish? – Monitor on Psychology, July/August 2003, Vol 34, No. 7, lk 46.

⁴⁷ Hayden, M. Recidivism Rates in the United States versus Europe: How and Why are they Different? – Western Michigan University, Honors Thesis, 2023, lk 3.

⁴⁸ *Ibidem*.

1.2. Karistuse kohaldamisest

Seadustes välja toodud karistuse ülem- ja alammäär annab süütegijale karistuse mõistmisel aga üksnes üsna laia diapasooni. Näiteks Eesti KarS § 56 lg 1 sätestab, et kohus (või teatud juhtudel ka kohtuväline menetleja) peab karistuse kohaldamisel arvestama vastutust kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid, õiguskorra kaitsmise huvisid ja võimalust mõjutada süüdlast edaspidi hoiduma süütegude toimepanemisest. Seega mängivad seadusandja poolt kehtestatud karistusraamist täpse karistuse liigi ja määra valimisel rolli veel mitmed tegurid.

Esiteks võivad isiku süü suurust mõjutada mitmesugused kergendavad ja raskendavad asjaolud. Eesti seadusandluses on kergendavate asjaolude mitteammendav loetelu sätestatud KarS § 57 lg-s 1, mille kohaselt võib kergendavaks asjaoluks olla näiteks puhtsüdamlik kahetsus, süüteo toimepanemine ähvarduse või perekondliku sõltuvuse mõjul, kannatanule vahetult pärast süüteo toimepanemist abi andmine või ka hilisem leppimine. Süüd raskendavaks asjaoluks on KarS § 58 kohaselt näiteks omakasu motiiv või süüteo toimepanemine grupi poolt. Lisaks sätestab KarS § 58 p 7 karistust raskendava asjaoluna süüteo toimepanemise üldohtlikul viisil, mis teatud juhtudel võib tähendada ka tulirelva kasutamist (näiteks olukorras, kus lask võib tabada ohvri asemel kolmandat isikut).⁴⁹ Siinkohal tuleb aga arvestada KarS §-s 59 sätestatuga: karistust kergendavaid või raskendavaid asjaolusid ei tohi arvestatada karistuse kohaldamisel, kui neid on seaduses kirjeldatud süüteokoosseisu tunnustena. Nii ei saa käesoleva töö raames käsitletava röövimise kvalifitseeriva koosseisu (KarS § 200 lg 2 p 8) puhul isikule karistuse mõistmisel arvestada raskendava asjaoluna seda, et süütegu pandi toime tulirelva kasutades.

USA-s erinevad kergendavate ja raskendavate asjaolude täpsed loetelud osariigiti, kuid üldjoontes kattuvad nad oma sisult suuresti Eesti karistusseadustikus sätestatuga. Nii on näiteks Arizona kriminaalkoodeksi §-s 13-701 välja toodud süüteo raskendava asjaoluna süüteo toimepanemise eriti julm viis või süüteo toimepanemine vanema kui 65-aastase isiku vastu. Kergendavaks asjaoluks on aga näiteks enda süü tunnistamine ja kahetsus. Samuti toob sarnaselt Eestile ka Arizona seadusandlus välja, et kuigi tulirelva kasutamine süüteo toimepanemiseks on iseenesest raskendav asjaolu, ei tohi seda arvestada raskendava asjaoluna, kui see on juba süüteokoosseisu objektiivne tunnus.⁵⁰

---

⁴⁹ RKKK III-1/1-22/94.

⁵⁰ Arizona Criminal Code. § 13-701. – <https://codes.findlaw.com/az/title-13-criminal-code/az-rev-st-sect-13-701.html> (05.04.2024).

Teiseks tuleb karistuse liigi ja määra valikul arvestada ka preventsoonidega, mille eesmärk on süütegusid ära hoida.⁵¹ Eripreventsoon on võimalus mõjutada süüdlast hoiduma edaspidi süütegude toimepanekust ja üldpreventsooniga peetakse silmas õiguskorra kaitsmise huvisid.⁵² Eripreventsoonina arvestatakse Eestis näiteks isiku varasemaid karistusi (karistus ei tohi olla karistusregistrist kustutatud⁵³) või vastupidiselt nende puudumist, samuti isiku vanust ja tervislikku seisundit ning üldpreventsoonide eesmärk on sisendada usku õiguskorra toimimisse ja näidata ülekohtu mittetolereerimist, olles seega suunatud eelkõige kannatanule.⁵⁴

Üheks suureks erinevuseks karistuse määramise osas USA-s ja Eestis on aga USA-s varasemalt väga levinud määramatu pikkusega karistus (*indeterminate/indefinite sentencing*). Kui Eestis määrab kohtunik kindlalt fikseeritud karistuse, siis määramatu pikkusega karistuse puhul on võimalus määrata karistus kas teatud vahemikuna või on kohtul karistuse kandmise ajal kaalutusõigus karistust selle kandmise ajal muuta.⁵⁵ Kui veel 1970-ndateni oli USA-s populaarne just määramatu pikkusega karistuste määramine, siis tänaseks on ka USA pöördunud tagasi pigem kindlalt fikseeritud karistuste poole.⁵⁶ Siiski leidub veel osariike, kus kohtunikul on võimalus määrata määramatu pikkusega karistus. Näiteks New Yorgi osariik jagab süüteod vägivaldseteks ja vägivallavabadeks ning just sellest sõltub, kas kohus määrab karistuse fikseeritult või teatud ajavahemikuna.⁵⁷

Lisaks on käesoleva töö temaatikaga seoses põhjendatud tuua välja nii USA-s kui ka Eestis tegutsev rahva- või vandekohtunike süsteem ning nende roll karistuse kohaldamisel. Eestis kaasatakse rahvakohtunik ehk 25–70-aastane teovõimeline kodanik maakohtus toimuvasse esimese astme kuriteo kriminaalasja arutamisse ning sellisel juhul kuulub kohtu koosseisu eesistujast kohtuniku kõrval kaks rahvakohtunikku. Rahvakohtuniku kandidaadid valitakse esmalt omavalitsustes ning seejärel nimetab rahvakohtunike komisjon sobivad kandidaadid ametisse. Omavalitsuste loodud kandidaatide nimekirjaga on kõigil võimalik tutvuda ning igaüks võib kandidaadi ametisse nimetamise vaidlustada.⁵⁸ Siinkohal on oluline märkida, et

---

⁵¹ Kiris, R., Pikamäe, P., Sootak, J, lk 138.

⁵² Kiris, R., Pikamäe, P., Sootak, J., lk 127.

⁵³ RKKK 3-1-1-9-17.

⁵⁴ Kiris, R., Pikamäe, P., Sootak, J., lk 137.

⁵⁵ Doherty, F. Indeterminate Sentencing Returns: The Invention Of Supervised Release. – New York University Law Review, 2013, Vol 88, Number 3, lk 958.

⁵⁶ Tonry, M. Sentencing in America 1975-2025. – Crime and Justice, 2013, Vol. 42, No. 1, lk 141–143.

⁵⁷ Difference between a NY determinate and indeterminate sentence. The Fast Law Firm. – <https://fastlawpc.com/determinate-and-indeterminate-sentences-in-ny/> (25.01.2024).

⁵⁸ Rahvakohtunikud. Eesti kohus. – <https://www.kohus.ee/eesti-kohtud/kohtunikud/rahvakohtunikud> (25.01.2024).

kohtute seaduse (edaspidi: KS) § 102 lg 2 kohaselt on rahvakohtunikul õigusemõistmisel kohtunikuga võrdsed õigused. Eeltoodust tulenevalt on Eestis rahvakohtunike arvamus nende osalemise korral karistuse määramisel küllaltki suure kaaluga.

USA-s valivad kohtud vandekohtunikud juhuslikult kõikide valijanimekirjas olevate kodanike seast. Valitutele saadetakse seejärel küsimustik, mille edukal täitmisel saab kodanik vandekohtunikuks.⁵⁹ Lisaks on sarnaselt erinevatele süüteokoosseisudele ka vandekohtunike süsteem USA-s osariigiti mõneti erinev. Siiski on osariikide üldine loogika, et erinevalt Eestis tegutsevatest rahvakohtunikest on vandekohtunike otsustada üksnes, kas kohtualne on süüdi või süütu. Seejärel on juba kohtuniku otsustada, kas ja milline karistus süüteo toimepanijale määrata.⁶⁰

Erinevus eelnevast reeglist esineb aga olukorras, kus karistuseks on võimalik määrata surmanuhtlus. Sellisel juhul toimub tavapärase ühe istungi asemel kaks istungit: esimesel istungil teeb vandekohus kindlaks kohtualuse süü ning juhul kui isik tõepoolest tunnistatakse süüdi, toimub teine istung, kus vandekohtunikud määravad isikule karistuse. Sellisel juhul peab vandekohus suutma ise arvesse võtta nii kaitsja esitatud süüd kergendavaid asjaolusid kui ka prokuratuuri poolt esile tõstetud raskendavaid asjaolusid. Siinkohal on veel oluline märkida, et surmanuhtluse määramiseks peavad kõik vandekohtunikud sellega nõustuma (välja arvatud Alabama osariigis), vastasel juhul on kohtunikul õigus mõista kohtualusele surmanuhtluse asemel ise kergem karistus.⁶¹

1.3. Näiteid kohtupraktikast

Kuigi karistusraamid on USA-s karmimad, ei pruugi see automaatselt tähendada väga karme karistusi. Kohtunikul on diskretsiooniõigus valida karistusraami sees mingile süüteopildile vastav karistus. Käesolevas peatükis tuuakse seetõttu näiteid mõlema riigi kohtupraktikast, et ilmetada, kui rasked karistused reaalsuses kummaski riigis mingi süüteopildi puhul mõistetakse.

---

⁵⁹ Juror Selection Process. United States Courts. – <https://www.uscourts.gov/services-forms/jury-service/juror-selection-process> (25.01.2024).

⁶⁰ Trial. Office of the United States Attorneys. – <https://www.justice.gov/usao/justice-101/trial> (02.02.2024).

⁶¹ Stages in a Capital Case. DPIC – <https://deathpenaltyinfo.org/curriculum/high-school/about-the-death-penalty/stages-in-a-capital-case> (25.01.2024).

1.3.1. Kohtupraktikat Eestis

(a) Tapmine

24.11.2010 tegi Viru Maakohus süüdimõistva otsuse isiku osas, kes pani toime tapmise ajendatuna sellest, et tapmise ohver oli teda eelnevalt kaupluses rusikate ja jalgadega peksnud. Teo toimepanemise ajal alkoholihoobes olnud süüdlane lasi ohvrit pärast kauplusest väljumist ühe korra revolvertüüpi püstolist, mille järel ohver põgeneda püüdis. Seejärel lasi süüdlane ohvri poole veel kaks lasku, kuid kuulid läksid kannatanust mööda. Ohver suri sündmuskohal massiivse verejooksu tagajärjel. Viru Maakohus leidis kohtualuse süüdi olevat KarS § 113 järgi ning mõistis karistuseks kuus aastat ja kuus kuud vangistust. Lisaks võttis kohus KarS § 51 alusel süüdlaselt ära tulirelva ja laskemoona soetamise, hoidmise, edasitoimetamise ja kandmise õiguse viieks aastaks. Karistuse määramisel arvestas maakohus sellega, et raskendavaid asjaolusid ei esinenud, kuid kergendavaks asjaoluks oli süüdistatava poolt süü osaline tunnistamine ja puhtsüdamlik kahetsus.⁶²

Kannatanud esitasid maakohtu lahendi peale apellatsiooni, milles palusid mõista süüdistatavale maksimaalne karistus ja võtta relvakandmise õigus eluks ajaks, sest isik on ühiskonnale ka peale viie aasta möödumist relva omades ohtlik. Tartu Ringkonnakohus jättis aga 21.04.2011 tehtud kohtuotsusega maakohtu otsuse eeltoodu osas muutmata. Ringkonnakohus selgitas, et maakohus on määranud karistuse sanktsiooni miinimummäära lähedale, sest süüdistatav oli varasemalt kohtulikult karistamata ja muid raskendavaid asjaolusid ei esinenud. Lisaks tõi ringkonnakohus välja, et ohver peksis enne tulistamist süüdistatavat jõhkralt ning lisakaristuse osas ongi kohaldatud juba sanktsiooni ülemmäära.⁶³ Antud juhtumi asjaolusid võib pidada klassikaliseks tapmise juhtumiks, kus pooltevaheline konflikt eskaleerub lõpuks ühe isiku tapmisega. Arvestades raskendavate asjaolude puudumist ja isiku kahetsust ning süü tunnistamist, on autori arvates mõisteta kohtu otsus mõista karistus alampiiri lähedale.

27.10.2014 toimus Eesti esimene ja seni ainukene koolitulistamise juhtum. Viljandi Paalalinna õpilane võttis kuriteo toimepanemise päeva hommikul kodust kaasa isale kuuluva revolvri ning tulistas hiljem klassi ees seisnud õpetajat kuus korda. Üks lask tabas õpetajat pähe, üks rindkeresse ja üks kõhtu. Õpetaja suri sündmuskohal. Prokuratuur süüdistas kohtualust tapmises KarS § 113 lg 1 järgi ning KarS § 418 lg 1 järgi tulirelva ja laskemoona ebaseadusliku käitlemises. Maakohus mõistis koolitulistaja KarS § 113 järgi tapmises süüdi ja

---

⁶² VMK 1-09-19418 (24.11.2010).

⁶³ TrtRnK 1-09-19418 (21.04.2011).

mõistis karistuseks üheksa aastat vangistust. Lisaks tunnistati isik süüdi ka KarS § 418 lg 1 järgi ja mõisteti karistuseks kaks aastat vangistust. Liitkaristusena mõisteti KarS § 64 lg 1 alusel üheksa aastat vangistust, lugedes kergema karistuse raskemaga kaetuks.⁶⁴

Süüdistatava kaitsja esitas maakohtu otuse peale apellatsiooni, milles taotles teo ümber kvalifitseerimist KarS § 115 ehk provotseeritud tapmise süüteo koosseisu järgi. Nimelt oli süüdistatav kohtuistungil andnud ütlusi, mille kohaselt tappis ta õpetaja tema eelneva kiusamise tõttu. Ringkonnakohus leidis aga, et õpetaja pahatahtlik ehk õigusvastane käitumine süüdistava suhtes ei ole tõendamist leidnud ning seega oli õige maakohtu poolt teo kvalifikatsioon KarS § 113 järgi. Alternatiivselt taotles kaitsja KarS § 113 lg 1 ja § 418 lg 1 järgi mõistetud karistuse kergendamist, sest maakohus ei arvestanud karistuse mõistmisel süüdi kergendavaid asjaolusid. Ringkonnakohus leidis aga, et maakohus on võtnud arvesse uurimisele kaasaaitamist kui kergendavat asjaolu ning nõustus maakohtuga ka selles osas, et süüdistatava kahetsus ei olnud siiras. Eeltoodust tulenevalt leidis ringkonnakohus, et maakohtu mõistetud karistus vastab süü suurusele ning eri- ja üldpreventiivsetele eesmärkidele ja tuleb jätta muutmata.⁶⁵

Üks raskemaid karistusi KarS § 113 lg 1 järgi on viimastel aastatel mõistetud aga 2021. aastal, kui vanem meesterahvas sisenes võõrasse korterisse ja tulistas kahe lasuga seal viibinud naisterahvast, kusjuures samal ajal viibisid ohvri juures tema kaks last (4- ja 6-aastane). Tulistamise põhjuseks oli ohvri all korteris elanud süüdlase sõnul ülevalt korruselt kostnud laste poolt tekitatud müra, mida ta enam kannatada ei suutnud. Tulistamise tulemusena sai ohver eluohtlikud vigastused sisemise ja välimise verejooksu näol ning ta suri poolteist tundi pärast tulistamist haiglas. Lisaks süüdistati kohtualust KarS § 418 lg 1 järgi ka selles, et ta käitles ebaseaduslikult tulirelva ja selle laskemoona. Maakohus mõistis 14.12.2021 tehtud kohtuotsusega isiku KarS § 113 lg 1 järgi süüdi ja mõistis karistuseks 14 aastat vangistust. Samuti tunnistas kohus isiku süüdi ka KarS § 418 lg 1 sätestatud süüteos ja mõistis karistuseks kaks aastat ja kuus kuud vangistust. KarS § 64 lg 1 alusel moodustati liitkaristus 14 aastat vangistust, lugedes kergema karistuse raskemaga kaetuks.⁶⁶

Maakohus võttis KarS § 113 lg-s 1 sätestatud süüteokoosseisule vastava teo toimepanemise eest karistuse mõistmisel kergendava asjaoluna arvesse seda, et isik kahetses enda tegu ning hüvitas kahju vabatahtlikult. Raskendava asjaoluna võttis kohus arvesse asjaolu, et ema tulistamist nägid pealt tema kaks alaealist last ning see põhjustas neile eluaegse trauma.

---

⁶⁴ TMK 1-15-1618 (20.10.2015).

⁶⁵ TrtRnK 1-15-1618 (31.03.2016).

⁶⁶ HMK 1-21-4410 (14.12.2021).

Lisaks pidas kohus raskendavaks asjaoluks ka süüdistatava madalat motiivi ehk vihast tingitud kättemaksuhimu ohvri vastu. Kokkuvõtvalt leidis maakohus, et isiku süü on äärmiselt suur, raskendavad asjaolud kaaluvad üle kergendavad ning seetõttu tuleb karistus mõista sanktsiooni ülemmäära lähedale.⁶⁷

Kohtualuse kaitsja esitas maakohtu otsuse peale apellatsiooni, milles taotles maakohtu otsuse tühistamist KarS § 113 lg 1 järgi süüdi tunnistamise osas ning KarS § 418 lg 1 järgi mõistetud karistuse osas. Ringkonnakohus jättis 30.06.2022 tehtud otsusega maakohtu otsuse KarS § 113 lg-t 1 puudutava osas muutmata ehk teise isiku tapmise eest jäi eraldiseisvaks karistuseks 14 aastat vangistust. KarS § 418 lg-s 1 sätestatud süüteo osas vähendas aga ringkonnakohus maakohtu otsusega võrreldes karistuse määra ja mõistis karistuseks üks aasta ja kuus kuud vangistust.⁶⁸ Kui võrrelda seda juhtumit Eestis hetkel ainukese koolitulistamise juhtumiga ning neis esinevaid kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid, jääb käesoleva töö autori jaoks siiski arusaamatuks niivõrd raske karistus. Ka koolitulistamise juhtumis pani õpilane tapmise toime, kuna väidetavalt õpetaja teda kiusas ning tekitas tulistamisega trauma väga paljudele alaealistele kooliõpilastele. Lisaks ei olnud erinevalt käesolevast juhtumist süütegija kahetsus siiras, kuid siiski erinevad kahe juhtumi karistused üksteisest olulisel määral.

(b) Röövimine

29.10.2007 tegi Viru Maakohus süüdimõistva otsuse isiku suhtes, kes nõudis müüjalt kaupluses toiduainete kilekoti üleandmist ning kui müüja keeldus, võttis kohtualune taskust tulirelva ning tegi sellest ühe lasu. Lisaks süüdistusele KarS § 200 lg 2 punktis 8 sätestatud süüteo toimepanemisele, esitati süüdistus ka KarS § 418 lg 2 punktis 3 sätestatud süüteo eest ehk tulirelva ja laskemoona ebaseadusliku käitlemise eest, kui tegu on toime pandud grupi poolt. Nimelt viibis teo toimepanemise juures ka teine isik, kellele esitati samuti antud kohtuasjas süüdistus KarS § 418 lg 2 p 3 alusel.⁶⁹ Maakohus mõistis röövimise toime pannud isiku süüdi KarS § 200 lg 2 p 8 järgi ning mõistis karistuseks kolm aastat vangistust. Samuti tunnistati isik süüdi KarS § 418 lg 2 p 1 ja 3 järgi ning selle eest mõisteti karistuseks kaks aastat vangistust. KarS § 64 lg 1 alusel suurendati raskemat üksikkaristust ja mõisteti lõplikuks karistuseks neli aastat vangistust.⁷⁰

---

⁶⁷ HMK 1-21-4410 (14.12.2021).

⁶⁸ TlnRnK 1-21-4410 (30.06.2022).

⁶⁹ VMK 1-07-96 (19.06.2007).

⁷⁰ VMK 1-07-9048 (27.10.2007).

Üksnes KarS § 200 lg 2 punktis 8 sätestatud kvalifitseeriva asjaoluga pani teo toime isik, kes sisenes kauplusesse ja nõudis relvaga ähvardades teenindajalt sularaha. Kui teenindaja oli talle 205 eurot sularahas üle andnud, lahkus isik kauplusest. Lisaks süüdistati isikut KarS § 418 lg 1 järgi tulirelva ebaseaduslikus käitlemises. Süüdistatav ja prokurör sõlmisid kokkuleppe, millega mõistetakse KarS § 200 lg 2 p 8 järgi karistuseks kolm aastat vangistust ning KarS § 418 lg 1 järgi kümme kuud vangistust. KarS § 64 lg 1 alusel suurendatakse raskemat karistust ja liitkaristuseks oleks seega kolm aastat ja kuus kuud vangistust. Maakohus nõustus süüdistatava ja prokuröri kokkuleppega ning mõistis kohtualusele 23.10.2019 tehtud kohtuotsusega liitkaristusena kolm aastat ja kuus kuud vangistust.⁷¹

1.3.2. Kohtupraktikat USA-s

(a) Tapmine

New Yorgi osariigi Erie maakonna vandekohus tunnistas isiku süüdi teise astme mõrvas ning 25.07.2023 mõistis kohtunik talle selle teo eest eest maksimaalse karistuse ehk kakskümmend viis aastat kuni eluaegse vangistuse. Seega kasutas kohtunik oma võimalust mõista karistuseks määramatu pikkusega vangistus. Nimelt põhjustas süüdimõistetu ohvri surma teda jahipüssist tulistades. Politsei leidis ohvri aga alles mitmeid päevi hiljem metsast, kui ohvri perekond tema kadumisest teada andis.⁷² Teadaolevalt tulistas ohvrit kolm korda tema enda elukaaslane.⁷³ Kui välja arvata ohvri laiba metsa peitmine, on tegemist küllaltki tavapärase tapmise juhtumiga, kus ei esine erilisi kergendavaid ega ka raskendavaid asjaolusid. Seega on antud juhtum hea näide, kuidas raskeks võib USA-s kujuneda keskmine tulirelvaga tahtlikult teise isiku elu võtnud kurjategija karistus.

New Yorgi osariigi Suffolk'i maakonna kohus mõistis 11.10.2023 tehtud otsuses teise astme mõrva toime pannud ja ebaseaduslikult relva omanud isikule karistuseks kakskümmend kolm aastat kuni eluaegse vangistuse. Seega kasutas kohtunik ka selles juhtumis oma võimalust mõista määramatu pikkusega karistus, kusjuures eraldi märgiti ära viie aasta pikkune karistusjärgne käitumiskontroll.⁷⁴ Antud asjas tülitsetes süüdimõistetu ohvriga, mille peale lõi

---

⁷¹ TMK 1-19-8076 (23.10.2019).

⁷² Brant Man Receives the Maximum Sentence for the Murder of Angola Woman. Erie County District Attorney's Office. – <https://www4.erie.gov/da/press/brant-man-receives-maximum-sentence-murder-angola-woman> (26.01.2024).

⁷³ N.Y. man sentenced to at least 25 years in prison for killing woman found decomposing in pond. True Crime Daily. – <https://truecrimedaily.com/2023/07/26/brant-new-york-keith-renaldo-sentenced-killing-gina-baca/> (26.01.2024).

⁷⁴ Port Jefferson Man Sentenced To Prison For 2018 Fatal Shooting: SCDA. Patch. – <https://patch.com/new-york/portjefferson/port-jefferson-man-sentenced-prison-2018-fatal-shooting-scda> (26.01.2024).

ohver kohtualust rusikaga näkku. Selle peale tulistas süüdimõistetu ohvrit selga, õlga ja kaela. Ohver suri sündmuskohal. Süüdimõistetu karistuse raskust mõjutas aga asjaolu, et ta põgenes peale tulistamist kohe osariigist ning peitis mõrvarelva puu sisse. Samas saab süüd kergendavaks asjaoluks pidada ohvri käitumist enne tulistamist. Politsei leidis mõrvarelva kuu aega pärast tulistamist ning kolm aastat pärast juhtumit leiti ka süüdlane Florida osariigist. Prokurör tõstis kohtuistungil järel pressiteates esile, et see karistus olgu hoiatuseks kõigile, kes arvavad, et osariigist põgenemine päästab nad vastutusele võtmisest.⁷⁵ Vaadates süüteo asjaolusid ja prokurööri väljaõeldut, tekib paratamatult küsimus, kas karistus vastab ikka süüteo raskusele või on selle peamine eesmärk ühiskonda heidutada.

(b) Röövimine

2022. aastal tunnistasid vandekohtunikud USA-s Georgia osariigis Fayette'i maakonnas isiku süüdi relvastatud röövis ja tulirelva ebaseaduslikus omamises. Kohus mõistis karistuseks viisteist aastat vangistust relvastatud röövi eest ning lisaks viis aastat vangistust tulirelva omamise eest. Seega loetakse USA-s erinevalt Eestist harva kergem karistus raskemaga kaetuks ning kokku tuleb süüdimõistetul antud juhul vangis viibida kakskümmend aastat. Nimelt vajab ohver abi kolimisel ning kolimisauto tühjaks laadimisel, kuid kaks palgatud inimest osutusid kurjategijateks. Kohale jõudes ütlesid nad ohvrile, et kolimisautoga oleks vaja lisavarustust tuua, kuid kolimisautoga teel olles suunasid oma relvad ohvri poole ning võtsid ähvardades ära kõik tema isiklikud asjad, seal hulgas raha, telefoni, krediitkaardid ja kõrvaklapid. Seejärel jätsid nad ohvri tee äärde, mistõttu sai ohver kutsuda politsei alles hiljem, kui oli jõudnud kõndides lähimasse asulasse. Prokurör tänas peale kohtuotsust eraldi vandekohtunikke nende tehtud töö ja süüdimõistva otsuse eest ning märkis, et USA-s ei tolereerita teiste isikute pealt kasu lõikamist.⁷⁶

Illinois'i osariigis asuva Jacksoni maakonna kohus mõistis 2023. aastal isiku relvastatud röövis süüdi ning mõistis talle karistuseks kaheksateist aastat vangistust, millele järgneb aasta pikkune karistusjärgne käitumiskontroll. Teisele isikule, keda süüdistati lisaks relvastatud röövile ka sõiduki ärandamises, sai karistuseks vaid neliteist aastat vangistust, millele järgneb aasta pikkune karistusjärgne käitumiskontroll.⁷⁷ Nimelt panid kaks isikut toime relvastatud

---

⁷⁵ Port Jefferson Man Sentenced to 23 Years To Life in Prison For Murder. The Suffolk County District Attorney's Office. – <https://suffolkcountyny.gov/da/Newsroom/Press-Releases/port-jefferson-man-sentenced-to-23-years-to-life-in-prison-for-murder> (26.01.2024).

⁷⁶ Man Convicted of Armed Robbery in Fayette County. Griffin Judicial Circuit District Attorney's Office. – <http://www.dagriffincircuit.org/news/man-convicted-of-armed-robbery-in-fayette-county> (25.01.2024).

⁷⁷ 2 men Sentenced for Carbondale carjacking, armed robbery. KFVS 12. – <https://www.kfvs12.com/2023/08/29/2-men-sentenced-carbondale-carjacking-armed-robbery/> (25.01.2024).

röövi, kui lähenesid esialgu ohvritele ning palusid ennast peale pidu koju sõidutada. Pärast palvet võtsid röövijad välja aga relva ning nõudsid endale kõik ohvritele kuuluvad isiklikud esemed (telefonid, rahakotid, ehted, sularaha) ja lisaks neile kuuluva auto. Süüdimõistetud sõitsid röövitud autoga ära ning jätsid selle hiljem lähedal asuvale tänavale maha. Politsei tabas ühe süüdistatava kiirelt, kuid teine isik, kellele hiljem karistuseks kaheksateist aasta pikkune vangistus mõisteti, põgenes politsei eest ning saadi alles hiljem kätte, kui ta liiklusavariisse sattus. Põhjus, miks kaks süüteoosseisu täitnud isik sai kergema karistuse, seisnebki selles, et raskema karistuse põhjuseks oli pikalt politsei eest põgenemine, mille käigus rikkus isik ka mitmeid liikluseeskirju.⁷⁸

17.08.2018 mõistis USA ringkonnakohus vandekohtunike poolt relvastatud pangaröövis süüdi tunnistatud isikule karistuseks 262 kuud ehk kakskümmend üks aastat ja kümme kuud vangistust, millele järgneb viie aasta pikkune karistusjärgne käitumiskontroll (kusjuures kohtualune oli otsuse tegemise hetkel juba 84-aastane). Lisaks pidi süüdimõistetut tagastama röövitu väärtuses 8385 dollarit.⁷⁹ Süüdimõistetut pani toime süüteoosseisule vastava teo, kui sisenes pankas ja leti taga seisvate telleriteni jõudes suunas tulirelva ühe telleri torsole ja nõudis kogu nende käes olevat sularaha. Ühtlasi nõudis kurjategija, et tellerid ei vajutaks alarmile ning seetõttu jõudis ta sündmuskohalt põgeneda. Süüdlane leiti järgmisel päeval tänu tellerite kirjeldusele ühest motellist ning arreteeriti kohe. Isiku karistus karistusraami ülemise otsa läheduses oli eelkõige tingitud asjaolust, et süüdimõistetul oli kriminaalne minevik ning tal oli teo toimepanemise ajal katseaeg.⁸⁰

2013. aastal pani isik USA-s toime föderaalasemel karistatava relvastatud pangaröövi, kui sisenes pankas, võttis seal välja tulirelva ning nõudis seejärel sellega ähvardades telleritelt raha. Tellerid andsid talle tulirelvaga ähvardamise tõttu üle rohkem kui 15 000 dollarit sularahas. Politsei pidas aga isiku kinni ning pärast arreteerimist tunnistas ta süüteo toimepanemist. USA ringkonnakohus mõistis 02.12.2013 toimund kohtuistungil talle karistuseks 188 kuud ehk viisteist aastat ja kaheksa kuud vangistust.⁸¹ Seega näitab antud

---

⁷⁸ 2 Suspects in Custody in Connection with Carbondale armed robbery. KFVS 12. – <https://www.kfvs12.com/2023/05/08/2-suspects-custody-connection-with-carbondale-armed-robbery/> (25.01.2024).

⁷⁹ 84-Year-Old Armed Bank Robber Sentenced to Over 21 Years. United States Attorney's Office, district of Arizona. – <https://www.justice.gov/usao-az/pr/84-year-old-armed-bank-robber-sentenced-over-21-years> (24.01.2024).

⁸⁰ Elderly Florida Man Charged With Armed Bank Robbery. United States Attorney's Office, district of Arizona. – <https://www.justice.gov/usao-az/pr/elderly-florida-man-charged-armed-bank-robbery> (25.01.2024).

⁸¹ Navajo Man Sentenced To 188 Months Imprisonment For Armed Bank Robbery. United States Attorney's Office, district of Arizona. – <https://www.justice.gov/usao-az/pr/navajo-man-sentenced-188-months-imprisonment-armed-bank-robbery> (25.01.2024).

juhtum, et isegi n-õ tavalise relvastatud pangaröövi puhul, ilma eriliste raskendavate või kergendavate asjaoludeta, võib USA-s jääda karistus karistusraami keskele või isegi keskmisest ülespoole.

Eeltoodud süütegudest ja nende eest määratud karistustest tulenevalt julgeb autor väita, et lisaks sellele, et USA-s on üleüldiselt Eestiga võrreldes karmimad karistusraamid, jäävad seal vastupidiselt Eestile ka kohtunike määratud karistused pigem karistusraami ülemisse ossa.

1.4. Eesti ja USA statistikat tulirelvaga toime pandud tapmistest ja röövimiste kohta

1.4.1. Tapmine

Tapmistest arv on olnud Eestis juba pikalt langustrendis – kui 2003. aastal pandi toime 147 tapmist (koos katsetega), siis kümne aasta pärast oli see number 50 ja 2022. aastal vaid 22.⁸² Väike langustrend on nähtav ka tulirelvaga toime pandud tapmistest statistikast. 2014. aastal justiitsministeeriumi avaldatud kuritegevuse ülevaate kohaselt pandi Eestis aastatel 2004–2014 kõikidest tapmistest tulirelvaga toime üksnes 7% (Euroopas tervikuna 25%).⁸³ 2016. aastal avaldatud statistika kohaselt moodustasid eelneva kümne aasta jooksul tulirelvaga toime pandud tapmised kõikidest tapmistest üksnes 6%.⁸⁴ Samas tõusis 2020. aastal tapmistest ja mõrvade arv 50-ni (neist tapmisi 37) ning tulirelvaga pandi neist toime neli ehk 8%.⁸⁵ Erinevalt toimepandud tapmistest üldarvust ei paista seega tulirelvaga toime pandud tapmistest arvus nii ilmselget langustrendi, vaid nende protsent on püsinud ligi 20 aastat küllaltki sarnasel tasemel.

Kui Eestis on tapmistest arv olnud langustrendis, siis USA-s on vaatepilt kahjuks vastupidine. FBI (*Federal Bureau of Investigation*) aasta lõikes tehtud kuritegevuse ülevaadetest nähtub, et 2000. aastal pandi üleriigiliselt toime 15 586 tapmist (sh mõrvad)⁸⁶ ning nendest tulirelvaga 65,6%⁸⁷ ehk 10 224 süütegu. 2010. aastaks oli tapmistest üldarv langenud küll 14 748 peale⁸⁸,

---

⁸² Kuritegevus Eestis 2022. Tapmised ja mõrvad. Justiitsministeerium. –

<https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2022/tapmised-ja-morvad/> (26.01.2024).

⁸³ Tamm, K., Paju, K. Kuritegevus Eestis 2014. Tapmised. Justiitsministeerium. Tallinn 2015, lk 44.

⁸⁴ Ahven, A. jt. Kuritegevus Eestis 2017. Justiitsministeerium. Tallinn 2018, lk 49.

⁸⁵ Kuritegevus Eestis 2020. Tapmised ja mõrvad. – <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2020/tapmised-ja-morvad/> (26.01.2024).

⁸⁶ Crime in the United States by Volume and Rate per 100,000 Inhabitants, 1991–2010. –

<https://ucr.fbi.gov/crime-in-the-u.s/2010/crime-in-the-u.s.-2010/tables/10tbl01.xls> (26.01.2024).

⁸⁷ Crime in the United States 2000. – https://ucr.fbi.gov/crime-in-the-u.s/2000_tabel_nr_2.9 (26.01.2024).

⁸⁸ Crime in the United States by Volume and Rate per 100,000 Inhabitants, 1991–2010.

kuid tulirelvaga pandi toime juba 67,5 %⁸⁹ ehk 9 955 süütegu. Kõige kurvem statistika USA lähiminevikust nähtub aga aastast 2021, kui USA haiguste kontrolli ja ennetamise keskuse (*USA Centers for Disease Control and Prevention*) andmete põhjal pandi tapmisi toime 26 031 ja tulirelvaga neist lausa 80,5%.⁹⁰ Seega on erinevalt Eestist USA-s tõusuteel nii tapmiste koguarv kui ka tulirelvaga toime pandud tapmiste osakaal nende seas.

Kuna Eesti ja USA on väga erineva suuruse ja rahvaarvuga riigid, siis aitavad eelnevalt toodud arvandmed ilmetada süütegude arvu muutustrende üksnes riigisiselt. Et võrrelda kahe riigi statistikat, tuleb eeltoodud arvud siduda kummagi riigi rahvaarvuga. Et leida süütegude arv 100 000 inimese kohta, tuleb jagada juhtumite arv rahvaarvuga ja korrutada seejärel 100 000-ga. Järgnevates tabelites kasutatud rahvaarvu statistika pärineb Eesti puhul Statistikaameti kodulehelt⁹¹ ning USA puhul Maailmapanga (*The World Bank*) kodulehelt⁹².

Nagu eelnevalt välja toodud, on Eestis püsinud tulirelvaga toime pandud tapmiste osakaal kõikide tapmiste seas küllaltki stabiilsel tasemel. Tapmiste üldarv on pidevas languses ning sellest tulenevalt langeb ka tulirelvaga toime pandud tapmiste arv. Kuivõrd on Eesti rahvaarv püsinud läbi aastate sarnasel tasemel, on vähenenud ka tulirelvaga toime pandud tapmiste arv 100 000 elaniku kohta (vt Tabel 1 ja Joonis 1).

Tabel 1. Eestis tulirelvaga toime pandud tapmiste arv 100 000 elaniku kohta

Aasta	Süütegude arv	Rahvaarv	Süütegude arv 100 00 elaniku kohta
2010	4 ⁹³	1 333 290	0,30
2015	2 ⁹⁴	1 313 271	0,15
2021	1 ⁹⁵	1 330 068	0,08

Allikas: Statistikaameti koduleht

Tabelis 2 kajastuv USA statistika näitab aga vastupidist tendentsi. Kuigi USA rahvaarv on aastate jooksul kasvanud, on sellest veel suurema hüppe teinud tapmiste arv. Eriti märgilise kasvu on teinud aga tulirelvaga toime pandud süütegude arv kõikide tapmiste hulgas. Kuivõrd

⁸⁹ Murder, Types of Weapons Used. – <https://ucr.fbi.gov/crime-in-the-u.s/2010/crime-in-the-u.s.-2010/tables/10shrtbl07.xls> (26.01.2024).

⁹⁰ Assault or Homicide. – <https://www.cdc.gov/nchs/fastats/homicide.htm> (26.01.2024).

⁹¹ Rahvaarv. Eesti statistika. – <https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/rahvastik/rahvaarv> (26.01.2024).

⁹² Population, total – United States. – <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=US> (26.01.2024).

⁹³ Relvaseaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus. 627 SE. Seletuskiri, lk 4.

⁹⁴ *Ibidem.*

⁹⁵ *Ibidem.*

on tõusnud üleüldine tapmiste arv ja tulirelvaga tapmiste osakaal, on kasvanud ka tulirelvaga toime pandud tapmiste arv 100 000 elaniku kohta (vt Tabel 2 ja Joonis 1).

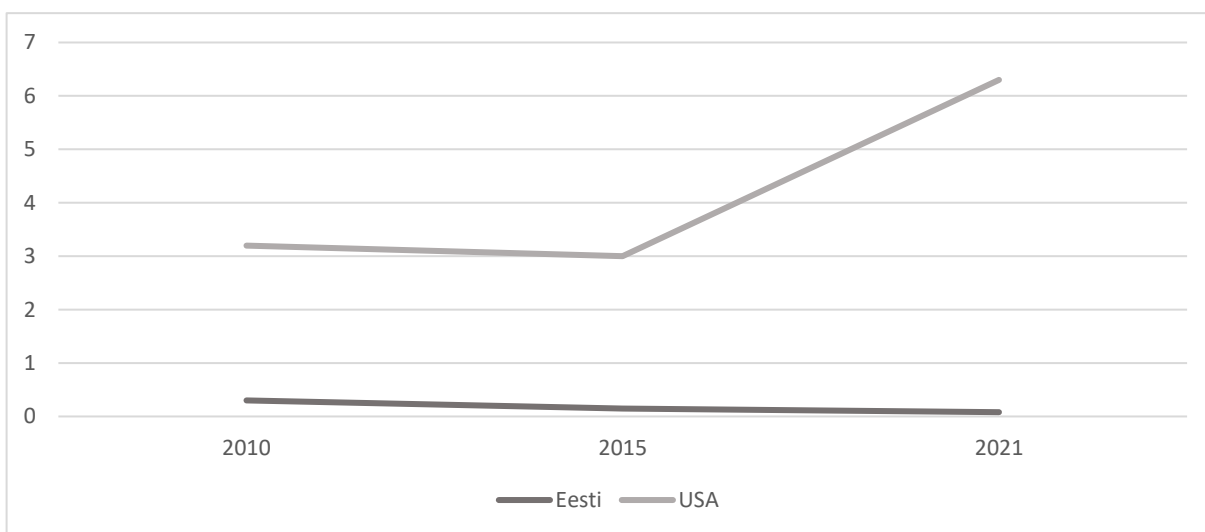
Tabel 2. USA-s tulirelvaga toime pandud tapmiste arv 100 000 elaniku kohta

Aasta	Süütegude arv	Rahvaarv	Süütegude arv 100 00 elaniku kohta
2010	9 955 ⁹⁶	309 327 143	3,2
2015	9 616 ⁹⁷	320 738 994	3,0
2021	20 995 ⁹⁸	332 031 554	6,3

Allikas: Maailmapanga koduleht

Kui eeltoodud arvandmed panna graafikule, ilmestab see hästi USA ja Eesti väga erinevat olukorda tapmiste ja spetsiifilisemalt tulirelvaga toime pandud tapmiste osas – Eesti puhul on näha stabiilset langust, kuid USA-s on tulirelvaga toime pandud tapmiste arv teinud viimastel aastatel suure hüppe.

Joonis 1. Eestis ja USA-s tulirelvaga toime pandud tapmiste arv 100 000 elaniku kohta

Allikas: Statistikaameti koduleht; relvaseaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus. 627 SE; Maailmapanga koduleht; FBI Crime in the United States. Joonis koostatud autori poolt eelnevalt välja toodud andmete põhjal.

⁹⁶ Murder, Types of Weapons Used.

⁹⁷ Murder Victims by Weapon, 2011-2015. – https://ucr.fbi.gov/crime-in-the-u.s/2015/crime-in-the-u.s.-2015/tables/expanded_homicide_data_table_8_murder_victims_by_weapon_2011-2015.xls (26.01.2024).

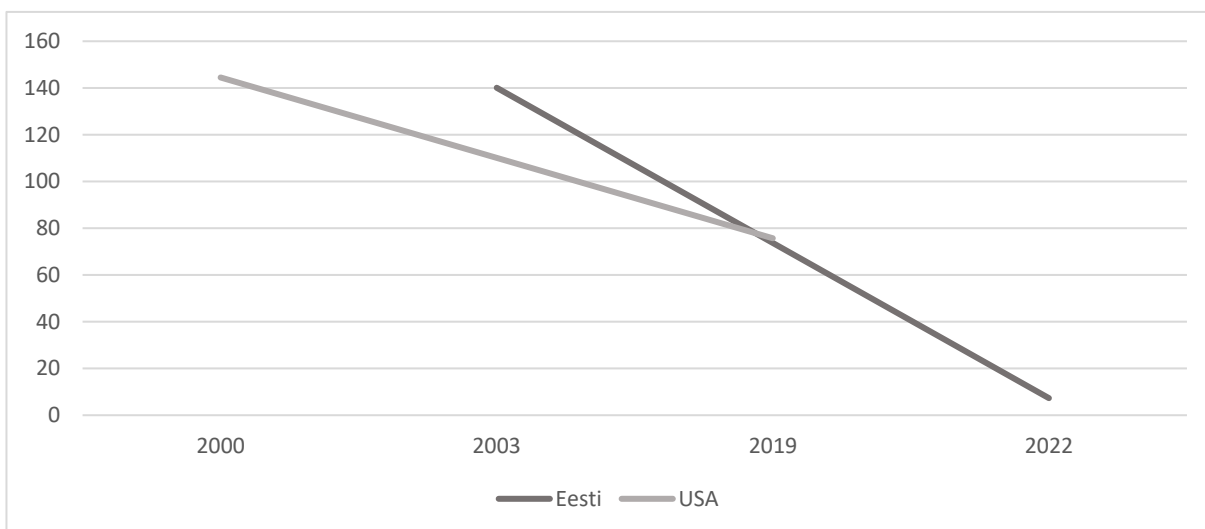
⁹⁸ Assault or Homicide.

1.4.2. Röövimine

Ka röövide arv on olnud Eestis suures langustrendis – kui 2003. aastal registreeriti Eestis 1927 röövi, siis kümne aasta pärast 476⁹⁹ ja 2022. aastal pandi röövimise koosseisu alla kvalifitseeritavaid süütegusid toime üksnes 98¹⁰⁰. Seega on langenud röövide arv 100 000 elaniku kohta 140,1 pealt 7,3 peale (vt Joonis 2). Lisaks on märgiline, et kui 2009. aastal oli relvastatud röövide osakaal kõikide röövimiste seas 26% ning tulirelvaga neist omakorda toime pandud 40%¹⁰¹, siis juba sellele järgneval aastal oli relvastatud röövide osakaal langenud 15% peale ning vaid kolmandik nendest oli toime pandud tulirelvaga¹⁰².

Ka USA-s on erinevalt tapmiste statistikast sarnaselt Eestile röövimiste arv olnud viimase kahekümne aasta jooksul langustrendis. Kui FBI statistika põhjal pandi 2000. aastal USA-s toime 407 842 röövi¹⁰³ ja 2011. aastal 354 396¹⁰⁴, siis 2019. aastal vaid 248 681¹⁰⁵. Seega langes röövide arv 100 000 elaniku kohta 144,5 pealt 75,7 peale (vt Joonis 2).

Joonis 2. Eestis ja USA-s toime pandud röövimiste arv 100 000 elaniku kohta

Allikas: Statistikaameti koduleht; Kuritegevus Eestis; Maailmapanga koduleht; FBI Crime in the United States. Joonis koostatud autori poolt eelnevalt välja toodud andmete põhjal.

⁹⁹ Kuritegevus Eestis 2020. Tapmised ja mõrvad.

¹⁰⁰ Kuritegevus Eestis 2022. Varavastased kuriteod. –

<https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2022/varavastased-kuriteod/> (26.01.2024).

¹⁰¹ Ahven, A. jt. Kuritegevus Eestis 2009. Justiitsministeerium, Tallinn 2010, lk 49.

¹⁰² Ahven, A. jt. Kuritegevus Eestis 2010. Justiitsministeerium, Tallinn 2011, lk 78.

¹⁰³ Crime Index Offenses Reported. – <https://ucr.fbi.gov/crime-in-the-u.s/2000/00sec2.pdf>, lk 29.

¹⁰⁴ Robbery. – <https://ucr.fbi.gov/crime-in-the-u.s/2011/crime-in-the-u.s.-2011/violent-crime/robbery> (26.01.2024).

¹⁰⁵ Crime Trends by Population Group, 2018–2019. – <https://ucr.fbi.gov/crime-in-the-u.s/2019/crime-in-the-u.s.-2019/tables/table-12> (26.01.2024).

Samuti sarnaneb USA statistika Eesti omale ka relvastatud röövide osakaalult kõikide röövimise koosseisu täitvate süütegude seas – 2000. aastal oli relvastatud röövide osakaal 40,9%¹⁰⁶, 2011. aastal 41,3%¹⁰⁷ ja 2019. aastal 36,4%¹⁰⁸. Seega on üleüldine röövimiste arv USA-s tunduvalt vähenenud, kuid relvastatud röövide osakaal kõikide röövide seas on püsinud küllaltki stabiilne, olles 2011. aastal isegi kõrgem kui 2000. aastal.

Kokkuvõtvalt on Eestis langustrendis nii tapmiste kui ka röövide arv. Kuigi USA-s langeb küll toimepandud röövide arv, on tapmiste arv jätkuvalt tõusuteel. Lisaks kui Eestis on püsinud tulirelvaga tapmiste protsent pidevalt küllaltki madal, on USA-s kasvamas ka tulirelvaga toime pandud tapmiste osakaal. Tulirelvaga toime pandud röövide puhul on samuti Eestis näha suuremat langust kui USA-s.

---

¹⁰⁶ Crime Index Offenses Reported, lk 31.

¹⁰⁷ Robbery, Types of Weapons Used Percent Distribution by Region, 2011. – <https://ucr.fbi.gov/crime-in-the-u.s/2011/crime-in-the-u.s.-2011/tables/robbery-table-3> (26.01.2024).

¹⁰⁸ Robbery, Types of Weapons Used Percent Distribution by Region, 2019. – <https://ucr.fbi.gov/crime-in-the-u.s/2019/crime-in-the-u.s.-2019/tables/robbery-table-3.xls/view> (26.01.2024).

2. KOHTUTE KARISTUSPOLIITIKAS TÕUSETUVAID PROBLEEME NING ALTERNATIIVSEID MÕJUTUSVAHENDEID KARISTUSPOLIITIKALE

Eelnevalt leidis kinnitust, et karm karistuspoliitika raskete karistuste näol ei ole vähemalt USA näitel efektiivne mõjutusvahend hoidmaks ära tulirelvaga toime pandud süütegusid – leebemate karistusraamide ning karistustega Eesti on statistika näitel olnud süütegude arvu vähendamises edukam. Oluline on siinkohal analüüsida, mis võivad olla kummagi riigi karistuspoliitilised probleemkohad ning kuidas saaks süütegude ennetamise efektiivsust tõsta. Lisaks pakub autor välja, mis võiks olla karistuspoliitika kõrval alternatiivne mõjutusvahend tulirelvaga toime pandud süütegude ennetamiseks.

2.1. Kohtute karistuspoliitikas tõusetuvaid probleeme

2.1.1. Karistusteooriate rakendamine

Teatud teguviisi taunimine ning selle eest karistamine on olnud ühiskonna alustala aegade algusest saati. Kui esmalt võis karistamine seisneda eelkõige omakohtus ja kättemaksus, on ühiskonna arenedes võtnud karistamisülesande enda peale riik. Riik loob karistusõiguse, mis on ühelt poolt otsustus, millised tegusid riik süütegudeks peab, kuid teisalt tuleb otsustada, mis alusel süüteo toimepanijat karistada ehk millisest karistusteooriast karistamisel lähtuda.¹⁰⁹ Ikka ja jälle tekitavad diskussiooni küsimused, et mis on karistamise eesmärk ning milline karistus on ühiskonnale ja ka süütegijale endale kõige kasulikum. See omakorda on viinud erinevate karistamisteooriate välja töötamiseni, mis annavad eelpool nimetatud küsimustele eri vastuseid.

Karistusteooriad on oma olemuselt õigusfilosoofilised ja õigusteoreetilised põhjendused, miks on teatud olukorras karistamine õigustatud. Eri riikides au sees olevad karistusteooriad määravad ära karistuse mõistmise alused neis riikides.¹¹⁰ Kuivõrd kuuluvad USA ja Eesti eri õigussüsteemidesse, mille arenemist on mõjutanud erinev ajalugu ja kultuur, on arusaadav, miks kahe riigi karistusteooriate eelistused võivad erineda. Käesolevas peatükis tuuakse esmalt lühidalt välja erinevate karistusteooriate sisu ning seejärel selgitatakse kummagi riigi lähenemisviisi erinevate teooriate rakendamisele. Viimaks analüüsitakse, milline võiks olla

---

¹⁰⁹ Kiris, R., Pikamäe, P., Sootak, J., lk 27.

¹¹⁰ *Ibidem*, lk 28.

karistusteooriate rakendamise suund tulevikus, et tulirelvaga toime pandud süütegusid efektiivselt ennetada.

2.1.1.1 Karistusteooriad

Kõige levinum viis on jagada karistusteooriad kaheks: absoluutne karistusteooria ja sellele vastanduvad relatiivsed karistusteooriad. Kui relatiivsed karistusteooriad üritavad leida karistamisele mingit eesmärki, siis absoluutne karistusteooria peab karistamist õigustatuks ja vajalikuks juba puhtalt süüteo toimepanemisest tulenevalt. Absoluutne karistusteooria ei pea seega vajalikuks karistamise täiendavat põhjendamist või eraldi mingi eesmärgi leidmist.¹¹¹ Absoluutne karistusteooria võtab aluseks üksnes asjaolu, et isik pani vabatahtlikult toime süüteo ja seetõttu tuleb õigusrahu taastamiseks selle eest tasuda.¹¹² Seega lähtus absoluutne ehk retributiivne teooria algselt suuresti Vanas Testamendis ja Hammurabi koodeksis sisalduvast *lex talionis*'e põhimõttest.¹¹³ Eeltoodud põhimõte on tuntud tihti lausena „silm silma ja hammas hamba vastu“ ning tähendas esialgu, et süüteo vastav karistus peab olema oma teopildilt süüteoga sarnane, sest vaid nii on võimalik põhjustada süüteo toimepanijale täpselt samu kannatusi nagu kannatanule. Tänapäeval on see põhimõte aga taandunud eelkõige uskumusele, et karistus ei pea mitte oma teopildilt süüteo vastama, vaid karistuse raskus peab olema süüteo raskusega proportsioonis.¹¹⁴

Vastupidiselt absoluutsele karistusteooriale peavad relatiivsed karistusteooriad oluliseks just karistamist kui mingi riikliku eesmärgi täitmist ehk karistus kui selline ei saa olla eesmärk iseeneses. Eelkõige peab relatiivse karistusteooria kohaselt karistamine olema abiks tulevikus toimepandud süütegude ära hoidmise. Ennetamise ehk preventsiiooni meetodid saab jagada vastavalt nende suunatusele kaheks: süüdlasele suunatud eripreventsioon ja ühiskonnale üldiselt suunatud üldpreventsioon.¹¹⁵

Üldpreventsiooni ehk üldsusele suunatud preventsiioonimudeli võib omakorda jagada positiivseks üldpreventsiooniks ehk normikehtivuse kinnitamiseks ja negatiivseks üldpreventsiooniks ehk hirmutamiseks. Negatiivne ehk tuntud ka kui hirmutamisprensatsioon

---

¹¹¹ Kiris, R., Pikamäe, P., Sootak, J., lk 32–35.

¹¹² Markina, A., Soo, A., Tee, K. Karistus kui tasumine, karistus kui preventsiioon: millised karistuse eesmärgid „tõötavad“? – *Juridica* nr 9–10, 2022, lk 649.

¹¹³ New World Encyclopedia. *Lex Talionis*. – https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Lex_talionis (09.02.2024).

¹¹⁴ Karim, E. The Critical Evaluation of the Different Theories of Punishment. – *The Jahangirnagar Review*, Vol. XXIX, lk 475.

¹¹⁵ Kiris, R., Pikamäe, P., Sootak, J., lk 33, 39.

kujutabki endast ühiskonna hirmutamist karistamisega, et hirmust karistuse ees hoiduksid isikud süütegude toimepanemisest. See eeldab esiteks, et isikud mõistaks, millised teod on karistatavad, lisaks peab olema mõistetav ka võimalik karistuse raskus.¹¹⁶ Positiivne üldpreventsioon kujutab endast aga normi kehtivuse kinnitamist. See teooria lähtub eeldusest, et kui isikut karistatakse, siis see kinnitab ülejäänud ühiskonnale õiguskorra edukat toimimist. See omakorda peaks positiivse üldpreventsiooni loogikast tulenevalt olema piisav, et kõik ülejäänud isikud käituksid seaduskuulekalt.¹¹⁷

Üldpreventsiooni teooriatele vastanduvad aga eripreventsioonid ehk süüdlasele suunatud preventsioonimudelid. Eripreventsiooni puhul on üldsuse asemel kesksel kohal süütegija ning karistamise eesmärk ongi seega mõjutada süütegijat hoiduma edaspidi süütegude toimepanemisest. Eripreventsiooni saab sarnaselt üldpreventsioonile jagada negatiivseks ja positiivseks. Kui positiivne eripreventsioon seab oma eesmärgiks süütegija kasvatamise ja resotsialiseerimise näiteks erinevate resotsialiseerimisprogrammide abil, siis negatiivse eripreventsiooni eesmärk on hirmutada süütegijat tulevikus süütegude toimepanemisest hoiduma. Lisaks võib negatiivne eripreventsioon seisneda ka isiku ohutustamises ehk isiku ühiskonnast turvalisuse kaalutlustel eemaldamises.¹¹⁸ Seega kui Eestis saab ohutustamine toimuda eelkõige isikule vanglakaristuse määramise näol, siis USA-s võib see seisneda ka karistuseks surmanuhtluse määramises, mis kõrvaldab süütegija ühiskonnast igaveseks.

2.1.1.2. Karistusteooriate valik

Eesti puhul saab rääkida karistusteooriate rakendamisest ja karistamisele põhjenduste otsimisest alles pärast riigi taasiseseisvumist 1991. aastal. Eesti Vabariigi 1929. aastal koostatud kriminaalseadustik ei sisaldanud karistamise aluseid või eesmärke käsitlevaid norme ja totalitaristlikku Nõukogude Liitu kuuludes ei tekkinud ega tohtinudki kellelgi tekkida kahtlust riigi karistuse kohaldamise õiguses.¹¹⁹ Kui taasiseseisvunud Eesti Vabariigis otsustati 1995. aastal hakata välja töötama uue karistusseadustiku eelnõu, seati üheks eesmärgiks just sanktsioonisüsteemi uuendamine. Justiitsministeerium pidas oluliseks just alternatiivkaristuste abil resotsialiseerimist ja karistusena vangistuse üleüldist vähendamist.

---

¹¹⁶ Kiris, R., Pikamäe, P., Sootak, J., lk 40-41.

¹¹⁷ *Ibidem*, lk 47.

¹¹⁸ *Ibidem*, lk 54-55.

¹¹⁹ *Ibidem*, lk 32.

Nii jõustus uus karistusseadustik 2002. aastal ning sisaldas §-i 56, mis seadis varasemast erinevalt karistuse mõistmise aluseks isiku süü.¹²⁰

Praegu kehtiv KarS § 56 lg 1 sätestab, et karistamise alus on isiku süü ning karistuse mõistmisel kohtu poolt või määramisel kohtuvälise menetleja poolt arvestatakse kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid, võimalust mõjutada süüdlast edaspidi hoiduma süütegude toimepanemisest ja õiguskorra kaitsmise huvisid. Kuivõrd karistuse mõistmise alused sõltuvad karistusteooriatest ning need alused on Eesti õiguses sätestatud just eeltoodud paragrahvis, saab antud sättest tuletada ka Eestis oluliseks peetavad karistuse eesmärgid.¹²¹ Kui vaadata KarS § 56 esimese lõike sõnastust, saab sellest järeldada, et Eesti kohus lähtub karistuse mõistmisel eelkõige retributiivsest karistusteoriast, kuid arvestab seejuures ka relatiivsetele karistusteooriatele omaseid eesmärke. KarS § 56 lg 1 sätestab seega justkui karistuse mõistmise aluste hierarhia, viidates seejuures kindlalt, et kõiki aluseid tuleb arvestada, kuid seda hierarhiast tuletatava järjekorra alusel – esmalt tuvastada süü suurus ja seejärel võtta arvesse preventiivseid eesmärke.¹²²

Relatiivsele karistusteooriale omastest preventsiionimeetoditest on KarS § 56 lg-s 1 esindatud eripreventsioon süütegija edasistest süütegudest hoiduma suunamise näol. Kuigi tänapäeval peaks tegemist olema eelkõige positiivse eripreventsiooniga ehk eeltoodud eesmärki tuleb üritada saavutada resotsialiseerimise, mitte hirmutamise abil, ei kinnita Eesti kohtupraktika seda üheselt. Nimelt ei too Eesti Riigikohus oma lahendites välja, mis eripreventiivset eesmärki mingi raskusastmega karistus konkreetsel hetkel täitma peaks. Riigikohus toob küll oma lahendites välja eripreventiivsete kaalutluste arvesse võtmise, kuid ei täpsusta seejuures, kas karistuse raskus on kantud eesmärgist süütegijat hirmutada või resotsialiseerida.¹²³

Üldpreventsiooni korral on samuti õiguskirjanduses leitud, et KarS § 56 lg-s 1 sätestatud õiguskorra kaitsmise huvi kui karistamise eesmärk ei tohi seisneda negatiivses üldpreventsioonis ehk üldsuse hirmutamises ühele süütegija karmi karistuse määramise näol. Seadusandja mõte oli, et karistamine ja õiglane karistus peab kinnitama ühiskonnale normide ja õiguskorra kehtivust.¹²⁴ Kuid ka siin ei ole praktikas olukord nii selge. Riigikohus viitab tihti üldpreventsioonile, kuid ei täpsusta seejuures selle sisulist poolt. Lisaks on hoolimata

---

¹²⁰ Vangide arv Eestis 1991–2005 ja selle vähendamise karistusõiguslikud ja kriminoloogilised alused. Tartu Ülikooli Õigusinstituudi kriminoloogia uurimisgrupi projekt. Tallinn 2007, lk 32.

¹²¹ Soo, A. Karistusseadustiku § 56 ja selle rakendamine Riigikohtu praktikas: kui selge on see, kuidas kujuneb süüdlase karistus? – *Juridica* nr 3, 2022, lk 181.

¹²² Sootak, J. Karistusseadustiku § 56 kommentaar, komm 5.

¹²³ Soo, A., lk 189.

¹²⁴ Sootak, J. Karistusseadustiku § 56 kommentaar, komm 21.

seadusandja pingutusest sätestada üldpreventsioon positiivsena, kriminaalpoliitikas üldpreventsioon kanda kinnitanud just negatiivsena ehk hirmutamispreeventsioonina. Nii on meedias tavapäraseks saanud uudised karistuste karmistamise kohta, mille peamiseks eesmärgiks võib pidada just ühiskonna hirmutamist ja seeläbi toime pandud süütegude arvu vähendamist.¹²⁵

Kuigi KarS § 56 lg 1 sisu ja selle tõlgendamine ei ole käesoleva töö kirjutamise hetkel lõplikult selge, ei ole käesoleva töö eesmärk käsitleda antud paragrahvis sätestatud aluste sisu problemaatilisust. Eeltoodud analüüsist võib siiski järeldada, et Eesti rakendab karistuse kohaldamisel nii absoluutset karistusteooriat (võttes karistamise aluseks isiku süü) kui ka relatiivset karistusteooriat (seades karistuse eesmärgiks võimaluse mõjutada süüdlast edaspidi hoiduma süütegude toimepanemisest ja õiguskorra kaitsmise huvid).

USA karistuspoliitika võib aga jagada erinevalt Eestist lähiajaloo tinglikult kaheks – olukord enne ja pärast 1970-ndaid. Kui 1970-ndateni sarnanes USA karistuspoliitiline areng tänapäeval ülejäänud lääneriikides nähtavaga, siis tänaseks on USA karistuspoliitiline suund võrreldes Euroopaga pigem vastupidine. Seda tõsiasi ilmestab näiteks vanglapopulatsioon, mis oli USA-s eelmisel sajandil üks lääneriikide madalamaid¹²⁶, kuid tänaseks on juba üks maailma suurimaid (2,8% kogu elanikkonnast)¹²⁷. Eelmise sajandi keskpaigas langesid USA-s kriitika alla nii surmanuhtlus, ulatuslik vanglapopulatsioon kui ka karistuste kohustuslikud minimaalmäärad. Levis arusaam, et üleliia karmidel karistustel puudub õigustav eesmärk ning karistus peaks eelkõige olema vahend süütegija resotsialiseerimiseks ja seeläbi retsidiivsuse ära hoidmiseks. Oluliseks peeti määramatu pikkusega karistusi (*indeterminate/indefinite sentencing*), mis andsid kohtunikule võimaluse iga süüteo ja kohtualuse puhul individuaalseks lähenemiseks. Seega tugineti USA-s enne 1970-ndaid peamiselt relatiivsetele karistusteooriatele, eriti süüdlasele suunatud eripreeventsioonile.¹²⁸

Just määramatu pikkusega karistused olid aga ka üheks peamiseks süttikuks 1970-ndatel toimunud karistuspoliitika suunamuutusele. Nimelt hakati iga kohtualuse osas individuaalset lähenemist ja määramatu pikkusega karistusi maailmas tekkinud isikute põhiõiguste ja võrdsuse diskussiooni taustal pidama liialt mõjutatavaks ja ebavõrdseks. Kriitikud leidsid, et kohtuotsused on langenud liialt kohtuniku meelevalda ning on tihti näiteks kohtualuse

---

¹²⁵ Soo, A., lk 191.

¹²⁶ Tonry, M. Looking Back to See the Future of Punishment in America. – Social Research, Vol 74, 2007, lk 354.

¹²⁷ Kiris, R., Pikamäe, P., Sootak, J., lk 39.

¹²⁸ Tonry, M. Looking Back to See the Future of Punishment in America, lk 354–356.

rassilisest kuuluvusest mõjutatud.¹²⁹ Kaasa ei aidanud ka asjaolu, et paljud resotsialiseerimisprogrammid ei suutnud oma eesmärki täita ehk korduvkuritegusid ära hoida.¹³⁰ Eeltoodud tundlikest teemadest tingituna muutus USA karistuspoliitika poliitiliseks mänguvahendiks, mille tulemusena kehtestati ülimalt ranged ja jäigad karistused, mis ei võtnud enam arvesse kohtualust kui indiviidi. Olulisemaks hakati pidama karistuse raskuse proportsionaalsust isiku poolt toime pandud süüteo raskusega, mis kinnitab absoluutse karistusteooria esile tõusmist.¹³¹

Tänaseks on USA-s säilinud mitmed absoluutse karistusteooria tunnusjooned, kuid osaliselt on siiski pöördunud tagasi relatiivsete karistusteooriate juurde. Nii eksisteerivad täna USA-s ühelt poolt mitmed resotsialiseerimisprogrammid, kuid omal kohal on ka ohutustamist ilmestavad pikad vanglakaristused, surmanuhtlus¹³² ja nn kolme vea seadused (*three strikes laws*), mis õigustavad kindla raskusastmega kolmanda süüteo toime pannud isiku ühiskonnast väga pikaks ajaks (või lõplikult) kõrvaldamist¹³³.

2.1.1.3. Pilkk tulevikku

Üksikisikule kriminaalkaristuse kohaldamine on tema suhtes ülimalt rõhuv ja õigusi piirav ning seega peaks karistamine olema tänapäeval igas arenenud demokraatlikus riigis viimane abinõu ehk *ultima ratio*. Eeltoodu tähendab, et isikule karistuse mõistmine peaks kõne alla tulema üksnes juhul, kui muudest vähem repressiivsetest meetmetest enam ei piisa ehk karistamisel peaks oma olemuselt olema mingi eesmärk, mida muud meetmed täita ei suuda.¹³⁴ Eelmistes alapeatükkides leiti, et tänapäeval on sellisteks karistuse eesmärkideks absoluutsele karistusteooriale omane toime pandud süüteo eest tasumine ja relatiivsele karistusteooriale omane uute süütegude ära hoidmine. Arvestades käesoleva töö 1.4. peatükis välja toodud statistikat, tekib aga küsimus, miks siis karistusteooriatest lähtuvad karistused oma eesmärki ei täida ning milliste preventsiioniliikide suunas tulevikus liikuda tuleks?

Eelkõige USA-s ohutustamise näol rakendust leidnud negatiivne eripreventsioon võib küll esmapilgul tunduda kõige sirgjoonelisem tee kuritegevuse ära hoidmiseks, sest kurjategija

---

¹²⁹ Tonry, M. Punishment and Human Dignity: Sentencing Principles for Twenty-First-Century America. – Crime and Justice, Vol 47, 2018, lk 121–123.

¹³⁰ Markina, A., Soo, A., Tee, K., lk 650.

¹³¹ Tonry, M. Punishment and Human Dignity: Sentencing Principles for Twenty-First-Century America, lk 121–123.

¹³² Tonry, M. Looking Back to See the Future of Punishment in America, lk 355.

¹³³ Markina, A., Soo, A., Tee, K., lk 652.

¹³⁴ *Ibidem*, lk 646.

eemaldatakse füüsiliselt ülejäänud ühiskonnast, kuid ometi kätkeb see endas ka negatiivseid külgi. Ohutustamise puudused ilmnevad eelkõige siis, kui seda rakendatakse eraldiseisvalt teistest preventsooniliikidest. Näiteks ei ole reaalne oodata, et ohutustamine üksi aitaks pärast vabanemist ennetada isiku poolt uute kuritegude toime panemist. Ohutustamine iseenesest ei kasvata kurjategijat ümber ega muuda tema mõttemaailma, pigem suurendab pikk vanglakaristus võimalust, et isik pöördub peale vabanemist taas kuritegelikule teele. Uuringud näitavad, et pikalt vanglas viibinud ja seejärel vabanenud isikul on vähese töökogemuse ja häbimärgistamise tõttu keerulisem tööd leida, vanglast võidakse väljuda seal tekkinud uimastisõltuvusega ning suureneb risk depressiooni või muude meeleoluhäirete tekkeks.¹³⁵ Lisaks sellele, et ohutustamine ei õigusta ennast süütegude ennetamisele kaasaaitamises pärast vabanemist, ei aita see ka enne vabanemist uute süütegude toime panemist täielikult ära hoida. Kuigi vanglas on süütegude toime panemise võimalused piiratumad, näitab praktika, et see pole kaugeltki mitte välistatud.¹³⁶

Uuringud ei kinnita ka heidutamise kui negatiivse eri- ja üldpreventsiooni efektiivsust. Nimelt kinnitavad empiirilised andmed, et karistuse raskuse asemel on suurema hirmutava mõjuga vahelejäämise tõenäosus. Lisaks on käesoleva magistr töö kontekstis siinkohal oluline märkida, et kui heidutamine üldse mingit mõju suudab avaldada, siis seda pigem kergemate kuritegude puhul, milleks tulirelvaga toime pandud süütegusid pidada ei saa.¹³⁷ Lisaks puudulikule efektiivsusele tõusetub negatiivse üldpreventsiooni puhul küsimus ka selle eetilisusest. Mõistes isikule üksnes üldsuse hirmutamise eesmärgil ebaproportsionaalselt raske karistuse, muutub ta n-ö näidispuumise abivahendiks. Seega ei vasta sellisel juhul isiku karistus enam absoluutsest karistusteooriast tulenevale proportsionaalsuse põhimõttele, vaid isik peab täiendavalt kannatama ühiskonna kuritegevusele kalduvuse tõttu.¹³⁸

Negatiivsete preventsoonimudelitega võrreldes, on süütegude ja retsidiivsuse ennetamisele avaldanud palju suuremat mõju positiivne eripreventsioon süüdi mõistetud isikute rehabiliteerimise näol. Nii on analüüside tulemusel leitud, et rehabiliteerivad programmid vähendavad retsidiivsust vähemalt 10%.¹³⁹ Just seetõttu on Eesti kriminaalpoliitiliste suundade sätestamisel seatud üheks prioriteediks kinnipeetavate taasühiskonnastamine ning

---

¹³⁵ Markina, A., Soo, A., Tee, K., lk 663–664.

¹³⁶ Binder, G., Notterman, B. Penal Incapacitation: A Situationist Critique. – American Criminal Law Review, Vol. 54, issue 1, lk 20.

¹³⁷ Markina, A., Soo, A., Tee, K., lk 660–661.

¹³⁸ Andenaes, J. The Morality of Deterrence. – University of Chicago Law Review, Vol. 37, issue 4, lk 649.

¹³⁹ Markina, A., Soo, A., Tee, K., lk 663.

erinevate sotsiaalprogrammide ja õppimis- ning töötamisvõimaluste abil vabanemiseks ette valmistamine.¹⁴⁰

Eestis on süüdimõistetutele loodud 13 programmi, millel on erinevad sihtgrupid ja eesmärgid. Nii viiakse Eesti vanglates läbi näiteks viha juhtimise programmi, mis õpetab, kuidas oma viha talitseda ja käitumist kontrollida. Lisaks on loodud kuni 21-aastastele kõrgema retsidiivsusriskiga noortele eraldi programm, mille eesmärk on noored kuritegelikult teelt kõrvale juhtida.¹⁴¹ Eesti suund positiivse eripreventsiooni suuremale rakendamisele nähtub ka käesoleva töö kirjutamise ajal menetletud ning vastu võetud seaduseelnõust, mille üks eesmärk on just nimelt anda kinnipeetavatele rohkem võimalusi taasühiskonnastavateks tegevusteks (näiteks rohkem lühiajalisi kokkusaamisi ning laiem interneti kasutamise võimalus).¹⁴²

Ka USA-s on pärast 1970-ndatel tekkinud rehabiliteerimise kriisi pöördutud samm-sammult tagasi arusaamise juurde, et just rehabiliteerimine on lahendus retsidiivsuse ja seeläbi kuritegevuse vähendamiseks. Selleks on näiteks föderaalvanglates loodud ligi 50 rehabiliteerimisprogrammi, palgatud juurde psühholooge ja sotsiaaltöötajaid ning võetud initsiatiiv võimalikult suure osa kinnipeetavatest programmidesse suunamisel. Lisaks on üha olulisemaks hakatud pidama kinnipeetavatele võimaluste andmist omandada vangistuse ajal haridus või arendada uusi oskusi tööle asumiseks pärast vabanemist. Samaselt Eestile mõistetakse ka lähedastega suhete hoidmise olulisust ning pakutakse kinnipeetavatele ühelt poolt tuge ja nõu, kuidas oma lähedastega suhelda ning teisalt ka reaalselt võimalust vangistuse ajal nendega kontaktis olla.¹⁴³

Kokkuvõttes võib käesoleva töö autori arvates seega järeldada, et eraldiseisvalt omab vähemalt tänapäeval kõige suuremat mõjuvõimu retsidiivsuse ennetamisel süütegijate rehabiliteerimine. See kindlasti ei tähenda, et positiivse eripreventsiooni kõrval tuleks muud preventioonimudelid kõrvale jätta, kuid minevikku peaks jääma arusaam, et näiteks ohutustamine ja heidutamine omaette on efektiivsed meetmed süütegude ennetamiseks.

---

¹⁴⁰ Kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030. Justiitsministeerium. –

<https://www.just.ee/kuritegevus-ja-selle-ennetus/kriminaalpoliitika-pohialused>, lk 7 (25.02.2024).

¹⁴¹ Taasühiskonnastamine. Vanglateenistus. – <https://vanglateenistus.ee/karistuse-kandmine-vanglas/karistuse-kandmine/taasuhiskonnastamine> (25.02.2024).

¹⁴² Vangistusseaduse ja teiste seaduste muutmise seadus (vangistusseaduse kaasajastamine ja digilahenduste kasutusele võtmine) 227 SE. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnou/eelnou/ab2a14ca-1c1f-4ab4-8f42-09ef69cf194e/vangistusseaduse-karistusseadustiku-kriminaalhooldusseaduse-ja-taitemenetluse-seadustiku-muutmise-seaduse-eelnou-vangistusseaduse-kaasajastamine-ja-digilahenduste-kasutusele-votmine>, lk 2 (25.02.2024).

¹⁴³ Prison Reform: Reducing Recidivism by Strengthening the Federal Bureau of Prisons. U.S. Department of Justice. – <https://www.justice.gov/archives/prison-reform> (25.02.2024).

Samuti peavad rehabiliteerimisprogrammid olema põhjalikult läbi mõeldud ning kohandatud iga süütegija jaoks, et ei korduks USA-s 1970-ndatel juhtunu, kus sotsioloogi Robert Martinsoni ühest rehabiliteerimist kritiseerivast artiklist piisas, et algatada ahel, mis viis rehabiliteerimise arengu seisakuni.¹⁴⁴ Lisaks on siinkohal paslik remargi korras välja tuua, et karistusteooriate ja klassikalise karistusõiguse kõrval peaks kohtud üha enam arvestama ka taastava õiguse kontseptsiooniga. Nimelt on uuringud näidanud, et turvatunde taastamist, kahju heastamist ja poolte lepitamist prioriteediks seav taastav õigus on edukas meetod süütegijate retsidiivsuse ennetamiseks.¹⁴⁵

2.1.2. *Stare decisis*

Kui Eesti on osa kontinentaalsest ehk Mandri-Euroopa õigussüsteemist, mis tugineb õiguse allikana eelkõige õigusaktidele¹⁴⁶, siis USA õigussüsteem on kujunenud osana Suurbritanniast pärit angloameerika õigussüsteemist (*common law*), kus õigusaktidel on toetav funktsioon¹⁴⁷. Angloameerika õigussüsteemis on olulisel kohal põhimõtte ladinakeelse nimega *stare decisis*, mis tõlgituna tähendab varasematele otsustele kindlaks jääma. USA-s väljendub see põhimõtte eelkõige selles, et madalama astme kohtu kohtunikud peaksid austama kõrgemate kohtute poolt varem tehtud otsuseid ehk pretsedente ning ise otsuseid langetades nendest vaikimisi lähtuma.¹⁴⁸

Stare decisis'e põhimõtte jätkuva rakendamise taga on selle mitmed positiivsed küljed. Esiteks tagab see autori arvates omamoodi õiguskindluse ehk isikud teavad oma õigusi, kohustusi ning kohustuste rikkumisega kaasneda võivaid tagajärgi, sest kohtud käsitlevad sarnaseid juhtumeid ühtemoodi. Lisaks on pretsedendi kohaldamine justkui austusavaldus varasema otsuse teinud kollegist kohtunikule ning aitab ühtlasi hoida kokku ajalist ressursi, sest otsuseid on võimalik kiiremini langetada. Teisalt kaasneb selle põhimõtte poolt tagatava stabiilsusega ka õigussüsteemi vähene paindlikkus, sest pretsedentidest kinni hoidmine võib autori arvates takistada õigussüsteemi arengut tänapäeva kiirelt muutuvus ühiskonnas. Lisaks

---

¹⁴⁴ Franklin, T. W., Gau, J. M., Pratt, T. C. Key Idea: Rehabilitation is Dead. – Key Ideas in Criminology and Criminal Justice. Sage Publications Inc, 2011, lk 72.

¹⁴⁵ Dowden, C., Latimer, J., Muise, D. The Effectiveness of Restorative Justice Practices: A Meta-Analysis. – https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/csj-sjc/jsp-sjp/rp01_1-dr01_1/index.html, lk 17 (01.03.2024).

¹⁴⁶ Liikmesriigi õigus. Eesti. Õiguse allikad. European e-Justice. – https://e-justice.europa.eu/6/ET/national_legislation?ESTONIA&member=1 (08.03.2024).

¹⁴⁷ Kim, J. American Law 101: An Easy Primer on the U.S. Legal System. American Bar Association 2015, lk 11.

¹⁴⁸ Understanding Stare Decisis. American Bar Association. – https://www.americanbar.org/groups/public_education/publications/preview_home/understand-stare-decisis/ (08.03.2024).

võib selle miinuseks pidada kohtuniku iseseisva otsustusvõime pärssimist, sest kohtunik saab ise otsustamise asemel minna lihtsama vastupanu teed ja tugineda otsust tehes pretsedendile, isegi kui see ei väljenda õiguse ja ühiskonna arendes enam riigi karistuspoliitilist suunda. Eeltoodust tõusetub küsimus: kui mõistlik on ajastul, kus ühiskond muutub kiiremini kui kunagi varem, hoida niivõrd kõrgel kohal põhimõtet, mis oma olemuselt pidurdab õiguse arengut? Käesolev peatükk on eeltoodud küsimusest kantuna jagatud kaheks: esimeses alapeatükis vastatakse küsimusele USA pretsedendiõigusest lähtuvalt ning teises alapeatükis käsitletakse Eesti kui kontinentaalõigusriigi vaatenurka.

2.1.2.1. USA pretsedendiõigus

Pretsedendid ehk *stare decisis*'e põhimõte on USA kohtumõistmise alustala, mis on läbi aastate niivõrd jõuliselt USA õigussüsteemi juurdunud, et selle kohaldamine ei vaja põhimõtte eelnevat meeldetuletamist.¹⁴⁹ Siiski oleks arusaamatu eeldada ja loota, et iga kunagi loodud pretsedent saab jääda igaveseks püsima, kuid riigis, mis seab pretsedendi oma õigussüsteemis niivõrd olulisele kohale, peab selle ümber lükkamine olema ülimalt põhjendatud. Nii sõnas varasem USA ülemkohtu kohtunik Anthony Kennedy, et pretsedente ei saa pidada millekski ümberlükkamatult pühaks, kuid siiski peab *stare decisis*'e põhimõttest irdumiseks esinema mingi erakordne põhjus.¹⁵⁰

Seega enne kui USA Ülemkohus (*Supreme Court*) varasemast otsusest ehk pretsedendist kõrvale on kaldunud, on ta läbi ajaloo kaalunud erinevaid argumente ning võtnud arvesse mitmeid faktoreid, mis annaks piisava põhjenduse *stare decisis*'e põhimõttest kõrvale kaldumiseks. Esiteks on arvestatud seda, milline on kunagi pretsedendi loonud otsuse kvaliteet käesoleva otsuse tegemise hetkel ning ega pretsedendi loonud otsus ei lähe vastuollu kohtu hilisemate otsustega muudes sarnastes küsimustes. Lisaks võib Ülemkohus pretsedenti ümber lükates tugineda muuhulgas argumendile, et pretsedendi loonud otsusega on sätestatud põhimõte või standard, mis on oma olemuselt liialt keeruline, et alama astme kohtud seda reaalsuses kohaldada saaksid. Vastupidiselt võib Ülemkohus isegi puudustega pretsedendist ka edaspidi lähtuda, kui pretsedendiga loodud põhimõtte ümber lükkamine tooks näiteks üksikisikutele, ettevõtetele, täitevvõimule, kohtuvõimu ametnikele või ühiskonnale üleüldiselt

---

¹⁴⁹ Greenaway, Jr. J. A. Reflections on Stare Decisis. – Maryland Law Review, 2023 Vol. 83, lk 1-2.

¹⁵⁰ Hansford, T. G., Spriggs, J. F. Explaining the Overruling of U.S. Supreme Court Precedent. – The Journal of Politics, 2001 Vol. 63, lk 1091.

kaasa raskusi, kuivõrd nad on oma tegevuse õigustamisel laialdaselt tuginenud pretsedendi loonud otsusele.¹⁵¹

Siiski on varasema otsusega kehtestatud pretsedendi ümber lükkamine USA Ülemkohtus väga erandlik ning harva esinev olukord. Seega püsib enamik pretsedente USA õigussüsteemis aastakümneid ning nendes sisalduvad seisukohad on tulenevalt *stare decisis*'e põhimõttest madalama astme kohtunike jaoks siduvad. Kui USA otsustaks aga ühel hetkel resoluutselt, et nende karistused on võrreldes ülejäänud demokraatlike riikidega liialt karmid, ei täida neile pandud eesmärki ning toimuks suurem muutus riigi karistuspoliitilistes suundades, tekiks suur vastuolu kohtuotsuste ja riigi karistuspoliitika vahel. Seega ei ole magistritöö autori arvates välistatud, et vähemalt osaliselt on just pretsedendiõigus ning *stare decisis*'e põhimõte põhjustanud USA karistusõiguse arengu seisaku ja seda isegi ajal, mil tõendamist on leidnud tõsiasi, et karistuspoliitika peaks võtma süütegude ennetamiseks kiiremas korras suuna süütegijate rehabiliteerimise ning taasühiskonnastamise prioritseerimise poole.

2.1.2.2. Eesti kui kontinentaalõigusriigi vaatenurk

Nagu eelnevalt välja toodud, on Eesti osa Mandri-Euroopa õigussüsteemist, mis erinevalt Anglo-Ameerika õigussüsteemist peab õiguse esmaseks allikaks seaduseid. Sellest hoolimata tunnustatakse ka kohtulahendites sisalduvaid seisukohti. Kõrgeima astme kohtu ehk Riigikohtu seisukohad ei ole küll madalamate kohtute jaoks kohustuslikud, kuid ometi on Riigikohtu seisukohad omamoodi kohtupraktika ühtlustajaks, sest üldjuhul ei jää Riigikohtu seisukohaga vastuollu minevad madalama astme lahendid püsima.¹⁵²

Samuti on märgiline, et Eesti kui kontinentaalõigusriigi seadusandluses sisaldub säte, mis peab õiguse allikaks ka kohtulahendeid. Nimelt sätestab Eesti kriminaalmenetluse seadustiku (edaspidi: KrMS) § 2 p 4, et kriminaalmenetlusõiguse allikaks on Riigikohtu lahendid küsimustes, mida ei ole lahendatud muudes kriminaalmenetlusõiguse allikates, kuid on tõusetunud seaduse kohaldamisel. Eeltoodud normi sätestamine ei tähenda aga, et seadusandja oleks kehtestanud seaduse tasemel kohtuprecedendi range siduvuse, vaid tegemist on seadusandja otsusega aktsepteerida riigi õiguslikku tegelikkust. Seega on kohtulahendil Eesti õiguses omamoodi vastuoluline koht – ühelt poolt ei peeta seda pretsedendiks Anglo-

---

¹⁵¹ Stare Decisis Factors. Constitution Annotated. – https://constitution.congress.gov/browse/essay/artIII-S1-7-2-3/ALDE_00013238/ (09.03.2024).

¹⁵² Laidvee, J. Põhiseaduse § 149 kommentaar, komm 14. Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 5. vlj. Tallinn: Juura 2020.

Ameerika õigussüsteemi mõistes, kuid teisalt nähtub seadusandlusest ja kohtupraktikast selle oluline koht ning mõju reaalses kohtuvaidlustes.¹⁵³

Eeltoodut kinnitab 2014. aastal Katri Pettai magistritöö raames läbi viidud empiiriline sotsioloogiline uuring, mille käigus uuris ta Eesti Vabariigis ametisolevate kohtunike käest, kui palju lähtutakse otsuste tegemisel varasematest kohtulahenditest. Kokku vastas Pettai küsimustikule 48 kohtunikku, kellest kuus pöörab varasematele sama astme kohtu poolt tehtud lahenditele suurt tähelepanu. 22 kohtunikku vastas, et pigem pöörab tähelepanu ja 14 kohtunikku, et pigem ei pööra tähelepanu. Üksnes kuus kohtunikku leidis, et varasematele kohtulahenditele ei ole üldse vaja tähelepanu pöörata. Lisaks vastas 28 kohtunikku, et peab analoogilises asjas eelnevalt tehtud Riigikohtu kohtulahendit väga oluliseks ning 18 kohtunikku oluliseks. Üksnes kaks kohtunikku vastas, et varasemad Riigikohtu lahendid ei ole pigem olulised ning ükski kohtunik ei arvanud, et varasemad Riigikohtu lahendid ei oleks üldse olulised.¹⁵⁴

Ka Riigikohtu enda kriminaalkolleegium on 01.04.2008. a. tehtud kohtuotsuses kriminaalasja nr 3-1-1-101-07 punktis 14 sedastanud, et kuigi seadusandja ei ole andnud Riigikohtu lahenditele õiguslikus mõttes pretsedendi tähendust, on ka kontinentaalse õigussüsteemiga riigis kõrgema kohtu ülesanne tagada õiguse ühetaoline kohaldamine. Riigikohus rõhutas, et kuigi Riigikohtu lahend ei loo madalamate kohtute jaoks otseselt siduvat normi, ei ole aktsepteeritav, et hiljem analoogses kriminaalasjas varasemaid seisukohti lihtsalt eirataks.¹⁵⁵ Arvestades kohtunike ja Riigikohtu seisukohta, tõusetub seega hoolimata Eesti Mandri-Euroopalikust õigussüsteemist ka Eesti puhul küsimus, kas varasematel kohtulahenditel ja nendes sisalduvatel seisukohtadel võib kohtuotsuste kaudu olla mõju riigi karistuspoliitika arengule.

Käesoleva magistritöö autor julgeb arvata, et Eesti kohtunikud lähtuvad karistuse liigi ja määra valikul siiski otsuse tegemise hetkel kehtivatest karistuspoliitilistest suundadest ning kohtupraktika omab mõjuvõimu eelkõige normide sisu tõlgendamisel. Kuigi kohtunikud peavad varasemat Riigikohtu praktikat oluliseks, ei ole erinevalt USA-st Eestis varasem Riigikohtu lahendis sisalduv seisukoht madalama astme kohtunikule formaalselt siduv. Võib lausa väita, et kui madalama astme kohtunik leiab, et Riigikohtu kunagine seisukoht on karistuspoliitika arengut arvestades otsuse tegemise hetkeks aegunud, on tema eetiline

---

¹⁵³ Sillaots, M. Riigikohtu lahend Eesti kriminaalmenetlusõiguse allikana. – *Juridica* nr 2, 2001, lk 82.

¹⁵⁴ Pettai, K. Seaduse ja kohtulahendi roll õiguse allikatena tänases Eestis. Tartu Ülikooli õigusteaduskonna magistritöö, 2014, lk 48, 57, 60.

¹⁵⁵ RKKK 3-1-1-101-07 (01.04.2008).

kohustus sellest kõrvale kalduda, kuid seda siis ka ammendavalt põhjendada. See annab omakorda Riigikohtule võimaluse enda eelnev seisukoht üle vaadata ja vajadusel karistuspoliitika arenguga kooskõlla viia.¹⁵⁶ Seega ei takista autori arvates Eesti õigusüsteem karistuspoliitika arengut, sest kohtunikud lähtuvad karistuse mõistmisel eelkõige seadusest ning riigi karistuspoliitilistest suundadest.

2.1.3. Rahva- ja vandekohtunike mõjutatus

Rahva- ja vandekohtunike süsteem on olnud paljude riikide õigusemõistmises ja õigussüsteemis pikk traditsioon, mis oma olemuselt on justkui demokraatia väljendusvorm – sõna ja otsustusvõim antakse n-ö tavalisele inimesele tänavalt ning nii saab väljenduda riigi kodanike tõeline tahe. Kahjuks ei ole see süsteem siiski ideaalne ning sellega kaasnevad mitmed probleemid.

Esiteks räägivad rahva- ja vandekohtunike süsteemi vastu juba puhtpraktilised kaalutlused, sest rahva- ja vandekohtunike valimine võib osutada väga ajakulukaks ning samuti nõuab nende palkamine rahalist ressursi. Rahaliste vahendite puudumine viib tihti omakorda olukorrani, kus rahva- või vandekohtunike kohad täidavad üksnes pensionärid või keskmisest madalama haridustasemega kodanikud. Sellises olukorras ei ole aga enam korrektne väita, et süsteem oleks läbilõige riigi kodanikkonnast ning väljendaks seeläbi kogu kodanikkonna arvamust. Ühelt poolt süsteemi õigustatust, kuid teisalt ka teatud puudulikkust ilmestavad meedias aeg-ajalt ilmuvad arvamused, kus spekulieritakse, kas õigusemõistmine rahva- või vandekohtunike süsteemist ikka võidab või hoopis kaotab ning millised on praktikas esinevad probleemid.

Lisaks praktilistele ja tihti riigi mõju all olevatele faktoritele on käesoleva töö autori arvates süüteo toimepanijate karistamise juures hoopis olulisem, kuid ühiskonnas vähem tähelepanu pälviv küsimus, kui mõjutavad võivad rahva- ja vandekohtunikud oma otsuste langetamisel olla ning mis mõju võib see avaldada õiglasele kohtumõistmisele ning riigi karistuspoliitikale üldiselt. Käesolev peatükk on vastavalt mõjuteguritele jagatud kaheks alapeatükiks, milles mõlemas käsitletakse esmalt mõjuteguri olemust ning selle problemaatilisust ja pakutakse seejärel, kuidas võiks muuta rahva- ja vandekohtunike süsteemi antud mõjutegurist sõltumatumaks.

---

¹⁵⁶ Sillaots, M., lk 87.

2.1.3.1. Meedia

Üheks ilmselgemaks ja kõige tugevamaks tänapäeva ühiskonna arvamuse mõjutajaks võib pidada meediat, seda nii klassikalise ajakirjanduse ning televisiooni kui ka uuema nähtuse sotsiaalmeedia kaudu. Käesoleval ajal kasutab üle maailma juba üle viie miljardi inimese mõnes vormis sotsiaalmeediat ning keskmiselt veedetakse sotsiaalmeedias ligi kaks ja pool tundi päevas.¹⁵⁷ Seega ei osutu keeruliseks uskuda, et sotsiaalmeedial võib olla mõju ka rahva- ja vandekohtunike üle.

Üks põhjus, miks sotsiaalmeedial võib olla kasutajate üle niivõrd suur mõju, peitub sotsiaalmeedia rakenduste loojate poolt kasutatavates algoritmides. Algoritm on tehniline vahend, mis kogub sotsiaalmeedia kasutamise ajal kasutaja kohta infot näiteks selle põhjal, milliseid postitusi kasutaja „meeldivaks“ märgib või millised videod kõige kauem kasutaja tähelepanu endal suudavad hoida. Kuigi algoritmi loojate esmane eesmärk näidata kasutajatele nende huvidele vastavat sisu ning seeläbi nende tähelepanu hoida oli kantud heast tahtest, kaasneb algoritmide kasutamisega siiski ka probleeme.¹⁵⁸

Käesoleva töö teema raames on relevantne algoritmide tekitatav problemaatiline olukord, kus kasutaja näeb ainult ühele poole kallutatud sisu, mis aja jooksul kallutab väga tõenäoliselt ka tema enda arvamusi ja siseveendumusi.¹⁵⁹ Nähes pidevalt sotsiaalmeedias vaid ühte arvamust, võib inimesel jääda mulje, et mingis küsimuses eksisteeribki kõigest üks ühine seisukoht ja aramus. Kui üldjuhul ei pruugi see suureks probleemiks osutada, siis kuidas mõjub see rahva- ja vandekohtunike erapooletusele? USA-s juhendatakse vandekohtunikku otsustama, lähtudes tervest mõistusest ja oma elukogemusest – algoritmid võivad aga mõlemat väga suuresti moonutada.¹⁶⁰

Teisalt ei ole sotsiaalmeedia kõrvalt kuhugi kadunud ka klassikalised meediakanalid. Kuigi nii Eesti kui ka USA on vähemalt teatud määral jõudnud käesolevas töös kinnitust leidnud järelduseni, et karmid karistused ei aita viia ellu riigi karistuspoliitilist eesmärki ennetada tulevikus süütegude toime panemist, ilmuvad siiski aeg-ajalt meedias uudised ja aramuslood, mis laidavad riigi karistussüsteemi ning liialt leebeid karistusi. Samuti on tänapäeva ühiskonnas tavapärane, et eriti raskemate süütegude (milleks tulirelvaga toime pandud

---

¹⁵⁷ Overview of Social Media Use. Global Overview. – <https://www.smartinsights.com/wp-content/uploads/2024/01/Global-social-media-use-2024.png> (04.03.2024).

¹⁵⁸ Golino, M. A. Algorithms in Social Media Platforms. How social media algorithms influence the spread of culture and information in the digital society. Institute for Internet & the Just Society. – <https://www.internetjustsociety.org/algorithms-in-social-media-platforms> (04.03.2024).

¹⁵⁹ *Ibidem*.

¹⁶⁰ Hatem, Z. Double Tap on a Modernized Process of Voir Dire: Have We Lost the Impartial Juror in the Era of Social Media Algorithms? – University of Toledo Law Review, 2023, Vol. 54, lk 429-431.

süüteoed tihtipeale ka on) ja avaliku elu isoonidega seotud süütegede puhul kajastab meedia juhtumit nii enne kohtumenetluse algust kui ka kohtumenetluse ajal.

Selline meediakajastus võib aga mõjutada vande- või rahvakohtuniku meelsust ja erapooletust. Näiteks viidi USA-s läbi uuring, mille tulemused kinnitasid selgelt, et vandekohtunikud mõistavad suurema tõenäosusega kohtualuse süüteo süüdi, kui nad on enne kohtuistungit puutunud kokku süüteo kohta käiva negatiivse meediakajastusega.¹⁶¹ Seega võib nii kohtumenetluse ajal meedias avaldatul kui ka hiljem karistuse määra kritiseerival kajastusel olla oluline mõju rahva- ja vandekohtunike otsustele ja seeläbi ka riigi üldise karistuspoliitika arengule.

Käesoleva töö autori arvates peitub eelnevalt välja toodud probleemi lahendus eelkõige vande- ja rahvakohtunike teadlikkuse tõstmises. Muidugi on võimalik rakendada repressiivsemaid meetmeid ka vande- ja rahvakohtunike enda meediatarbimisele ning meediakanalitele reegleid seades. Nii kehtestas USA 2020. aastal vandekohtunikele uued juhised, mille kohaselt ei tohi vandekohtunikud juhtumi osas ise internetist informatsiooni otsida ning isegi kui nendest sõltumatutel põhjustel peaksid nad juhtumi osas avaldatud informatsiooniga internetis kokku puutama, peavad nad seda erapooletuse säilitamiseks ignoreerima.¹⁶² Ei tundu aga realistlik oodata, et vandekohtunikud suudaksid juhtumi osas avaldatud meediakajastust täielikult ignoreerida – alateadvuse mõjutamiseks piisab juba sotsiaalmeedias uudise pealkirja nägemisest või hetkeks autoraadiost kuulnud juhtumi arutelust. Lisaks ei ole usutav, et arvestades seda, kui lühikeseks on muutunud inimeste tähelepanuvõime ning kui palju peab meediakanal pingutama uudistetulvas tähelepanu püüdmiseks, et meedia oleks valmis täielikult loobuma provotseerivatest ja tihti kallutatud pealkirjadega uudiste avaldamisest.

Koolitamine ning vande- ja rahvakohtunike teadlikkuse tõstmine võimaldaks aga tegeleda probleemiga n-ö rohujuuretasandil ning see oleks ilmselt meedia ja ühiskonna pidevat arengut arvestades ka efektiivsem. Kahjuks vastas Eestis läbi viidud küsitluses 312 rahvakohtuniku hulgast ~65%, et nad ei ole läbinud mitte ühtegi koolitust, kuigi kohtuistungil osalenud 186-st rahvakohtunikust vastas lausa 109, et nad oleks soovinud koolitustel osaleda.¹⁶³ Seega on Eestis jäetud vandekohtunikele antava informatsiooni määr professionaalsest kohtunikust

---

¹⁶¹ Besiveric, J., Fulero, S. M., Jimenez-Lorente, B., Mehrkens Steblay, N. The Effects of Pretrial Publicity on Juror Verdicts: A Meta-Analytic Review. – Law and Human Behavior, 1999, Vol. 23, lk 219.

¹⁶² Proposed Model Jury Instructions. The Use of Electronic Technology to Learn or Communicate about a Case. Judicial Conference Committee on Court Administration and Case Management. – https://www.uscourts.gov/sites/default/files/proposed_model_jury_instructions.pdf (07.03.2024).

¹⁶³ Lusti, J. Rahvakohtunikud õigusemõistmises. Tartu Ülikooli õigusteaduskonna magistritöö, 2020, lk 55.

eesistuja otsutada. On mõistetav, et rahvakohtunike menetluseelsele koolitamisele räägib lisaks ressursipuudusele vastu nende enda olemus – ülesanne pakkuda n-ö tänavalt kohtusaali sisse astunud tavalise inimese vaatenurka, kuid see ei tähenda, et nad ei peaks olema teadlikud just selle sama tavalise inimese erapooletu vaatenurga kohal varitsevatest ohtudest.

2.1.3.2. Professionaalne kohtunik

Nagu käesoleva magistritöö 1.2. peatükis välja toodi, kaasatakse Eestis rahvakohtunik maakohtus toimuvasse esimese astme kuriteo kriminaalasja arutamisse ning sellisel juhul kuulub kohtu koosseisu eesistujast kohtuniku kõrval kaks rahvakohtunikku¹⁶⁴, kusjuures rahvakohtunikel on KS § 102 lg 2 kohaselt kohtunikuga võrdsed õigused. USA-s seevastu on vandekohtu otsustada üksnes, kas kohtualune on süüdi või süütu (v.a surmanuhtluse võimalusega menetlused) ning kohtunik mõistab seejärel karistuse.¹⁶⁵ Seega on USA-s professionaalsel kohtunikul ja vandekohtunikel Eesti rahvakohtunike süsteemist erinev ülesanne. Eestis peavad kohtunik ja kaks rahvakohtunikku omavahel süüküsimuse ja karistuse määra valikul koostööd tegema ning erimeelsused lahendama.

Nagu käesoleva peatüki sissejuhatuses märgitud, on rahvakohtuniku kui instituudi eesmärk olla ühiskonna tõelise tahte väljendaja. Juba praeguse kriminaalmenetluse seadustiku eelnõu välja töötamisel otsustati kohtukaasistujate ehk tänapäeva mõistes rahvakohtunike instituut sisse tuua, et säiliks side ühiskonna ning kriminaalmenetluse vahel.¹⁶⁶ Arvestades, et rahvakohtunikke on professionaalse kohtuniku kõrval kaks, peaks nende arvamus olema küllaltki suure kaaluga. Ometi sooviti juba 2009. aastal põhiseaduskomisjoni poolt algatatud kohtute seaduse eelnõuga rahvakohtuniku instituut kaotada, kuivõrd menetlusosaliste sõnul oli rahvakohtuniku roll üksnes vastutust jagada ning sisulise otsuse tegija oli professionaalsest kohtunikust eesistuja.¹⁶⁷

Siinkohal on oluline märkida, et eelnõu koostamisel oli üks oluline eesmärk kaasata võimalikult palju kohtunikke, kohtunikud olid eelnõu seletuskirja kohaselt eelnõu koostamisel ülimalt aktiivsed ning eelnõu arutati muuhulgas kahel Eesti kohtunike täiskogul (12-

---

¹⁶⁴ Rahvakohtunikud. Eesti kohus.

¹⁶⁵ Trial. Office of the United States Attorneys.

¹⁶⁶ Kergandberg, E., Pikamäe, P. Eesti uue kriminaalmenetluse seadustiku eelnõu lähtekohad. – Juridica nr 9, 2000, lk 557.

¹⁶⁷ Kohtute seadus eelnõu. 649 SE. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b05e68b5-7f81-a11a-485a-85fdff01f55c/Kohtute%20seadus>, lk 13 (07.03.2024).

13.02.2009 ja 21-22.05.2009).¹⁶⁸ Seega nähtub antud seaduse eelnõust tol hetkel elukutseliste kohtunike seas levinud arvamus rahvakohtunike vajalikkuse ning efektiivsuse kohta.

Kuigi eeltoodud eelnõu langes Riigikogu koosseisu vahetuse tõttu menetlusest välja, on hiljemgi arutletud küsimuse üle, kas Eestis tegutsevad rahvakohtunikud ka päriselt menetluses kaasa mõtlevad, oma arvamust omavad ja selle vajadusel professionaalse kohtuniku vastu maksma suudavad panna. Näiteks on kriminaalmenetlusele spetsialiseerunud vandeadvokaat Oliver Nääs oma kohtute sõltumatust käsitlevas aramusloos kirjutanud: „On vähetõenäoline, et rahvakohtunikud vaidleksid jõuliselt vastu professionaalsele kohtunikule või lausa hääletaksid temast erinevalt. Professionaalse kohtuniku autoriteet ja tema seisukoht mõjutavad paratamatult ka rahvakohtunikke. Ma ei tea ühtegi kohtuasja, kus mõni rahvakohtunik oleks jäänud eriarvamusele ülejäänud kohtukoosseisust.“¹⁶⁹

Eeltoodud arvamust kinnitab vähemalt osaliselt ka rahvakohtunike seas läbi viidud küsitlus, mille tulemuste põhjal tundis ~30% vastanud rahvakohtunikest üksnes vahel ennast menetluses vajalikuna, kusjuures ~11% vastanutest ei tundnud ennast kordagi vajalikuna. Samuti tundsid ~28% vastanud rahvakohtunikest, et neil ei ole võrreldes professionaalse kohtunikuga võrdne otsustamisõigus, ning 2% vastas lausa, et nende arvamust ei ole kunagi küsitud. Siinkohal on veel märkimisväärne, et ~12% rahvakohtunikest vastas, et kui rahvakohtunike ja professionaalse kohtuniku vahel esines erimeelsus, siis ei toimunud ei arutelu ega hääletust, vaid peale jäi eesistujast kohtuniku seisukoht.¹⁷⁰

Sarnaselt eelmisele mõjutegurile aitaks ka siin probleemi lahendada (või vähemalt vähendada) rahvakohtunike koolitamine – kui nad teaksid rohkem oma õigustest, kohustustest ja menetluse üldpõhimõtetest, oleksid nad ilmselt varmamad oma arvamust avaldama ja vajadusel elukutselisele kohtunikule vastu seisma. Lisaks tasuks siinkohal mõelda, kui mõistlik on praegune süsteem, kus rahvakohtunikele puudub igasugune haridusnõue ehk teoreetiliselt on võimalik isegi olukord, kus rahvakohtunikul ei ole põhiharidust. Tekib küsimus, kas isik, kes ei ole omandanud isegi põhiharidust, on parimagi tahtmise korral valmis juriidilisi teadmisi omava kohtunikuga diskussiooni laskuma ning oma vastandlikku seisukohta avaldama.

Kuivõrd käesoleval ajal on rahvakohtunikele informatsiooni jagamine ning nende üleüldine kaasamine menetluse jooksul tihti peale elukutselise kohtuniku õlule jäetud, tuleks lisaks

---

¹⁶⁸ Kohtute seadus eelnõu. 649 SE, lk 1–2.

¹⁶⁹ Nääs, O. Mõtisklusi kohtute sõltumatusest. Eesti Advokatuur. –

<https://advokatuur.ee/et/paevakajalist/uudised/motisklusi-kohtute-soltumatusest> (07.03.2024).

¹⁷⁰ Lusti, J., lk 80–81.

rahvakohtunikele koolitada ka elukutselisi kohtunikke. Eelpool käsitletud rahvakohtunike seas läbi viidud küsitluse tulemustest võib järeldada, et paljud rahvakohtunikud tunnevad ennast siiski ka väärtustatuna ning tõdevad, et nende arvamust võetakse kuulda.¹⁷¹ Seega on kohtunike hoiak rahvakohtunike suhtes väga erinev. Autor julgeb seega arvata, et eeltoodud probleemkoht võib olla suuresti tingitud lihtsalt kohtunike vähestest teadmistest ning puudulikest praktilistest oskustest, kuidas juriidilise hariduseta inimest menetlusse kaasata ning tema arvamust kuulda võtta.

2.2. Relvapoliitika kui alternatiivne mõjutusvahend

Lisaks õigussüsteemi ja karistuspoliitika suurele erinevusele oli üks põhjus USA-d ja Eestit käesolevas magistritöös võrrelda kahe riigi eriilmeline relvapoliitika. Nagu magistritöö sissejuhatuses välja toodud, on USA-s igaühel õigus relva omada ja kanda, samas kui Eestis tuleb relvaloa saamiseks läbida keeruline protsess ning isegi kui relvaluba on saadud, ei ole garanteeritud, et seda hiljem ära ei võeta. Nii tekitab käesoleva töö kirjutamise ajal väga palju kõneainet Venemaa ja Valgevene kodanikelt Vene–Ukraina sõja valguses relvade ära võtmine ning ka Eesti kodanike puhul relvaloa saamise ja pikendamise raskendamine.

Relvaloa saamise ja pikendamise eelduste rangemaks muutmist on Politsei- ja Piirivalveameti major Anneli Annist põhjendanud muuhulgas Lihulas toimunud juhtumiga¹⁷², kus 2020. aasta juunis tappis seaduslikult relva omanud Mikk Tarraste tulistamise käigus kaks isikut ning haavas nelja¹⁷³. Nii oli 2022. aasta seisuga teenistus- ja tsiviilrelvade registri andmetel Eestis registreeritud 26 766 relvaomanikku ehk relva omas üksnes ~2% kogu rahvastikust.¹⁷⁴ USA-s seevastu oli 2017. aastal tsiviilvalduses 393 300 000 relva¹⁷⁵ ning 2020. aastal läbi viidud uuringus kinnitas umbes üks kolmandik elanikkonnast relva omamist¹⁷⁶.

Käesoleva töö 1.4. peatükis on leidnud kinnitust tõsiasia, et USA-s on tulirelvaga toime pandavate süütegude arv tõusuteel ning karm karistuspoliitika ei ole seega suutnud seda takistada. Sellest tulenevalt tõusetub küsimus, kas ja kui suurt rolli mängib tulirelvaga toime

---

¹⁷¹ Lusti, J., lk 80–81.

¹⁷² Liit: PPA küsib relvaloa taotlejailt põhjendamatu selgitusi. ERR. – <https://www.err.ee/1609166446/liit-ppa-kusib-relvaloa-taotlejailt-pohjendamatu-selgitusi> (13.03.2024).

¹⁷³ Ringkonnakohus mõistis Mikk Tarraste eluks ajaks vangi. Postimees. – <https://www.postimees.ee/7439204/ringkonnakohus-moistis-mikk-tarraste-eluks-ajaks-vangi> (13.03.2024).

¹⁷⁴ Relvaseaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus. 627 SE. Seletuskiri, lk 3.

¹⁷⁵ Global Firearms Holdings. Small Arms Survey.

¹⁷⁶ Chacon, M., Croker, N., Fox, K. jt. How US gun culture stacks up with the world. CNN. – https://edition.cnn.com/2021/11/26/world/us-gun-culture-world-comparison-intl-cmd/index.html?iid=cnn_buildContentRecirc_end_recirc (13.03.2024).

pandud süütegude arvu juures hoopis riigi relvapoliitika ning kas selle muutmine võiks olla süütegijate rehabiliteerimise ning taasühiskonnastamise prioritseerimise kõrval abiks süütegude ennetamisel. Käesolev peatükk keskendub seega USA relvapoliitika lahti mõtestamisele ning püüdlusele välja selgitada, kas karm relvapoliitika võiks olla lahendus tulirelvaga toime pandud süütegude ennetamiseks.

2.2.1. USA relvapoliitika areng

USA relvapoliitika kujunemise esimeseks oluliseks tähiseks võib pidada 1791. aastal vastu võetud Ameerika Ühendriikide põhiseaduse teist muudatust (*the Second Amendment to the United States Constitution*), millega sätestati igapäevase õiguse relva omada ja kanda.¹⁷⁷ Järgmine suurem muudatus USA relvapoliitikas oli 1934. aastal vastu võetud üleriigiline tulirelvade seadus (*National Firearms Act* või *NFA*), mis oli lisaks tulirelvade maksustamisele ajendatud muuhulgas sellest, et suur osa kuritegelike rühmituste poolt toime pandud süütegudest olid toime pandud tulirelvadega. *NFA* sätestas lisaks maksukohustusele ka kohustuse käibes olev tulirelv registreerida.¹⁷⁸

Peale president John Kennedy, seejärel tema presidendiks kandideerinud venna Robert F. Kennedy ning vaimuliku Martin Luther King juuniori atentaate võeti 1968. aastal vastu relvakontrolli seadus (*Gun Control Act of 1968* või *GCA*), millega kehtestati rangemad tingimused ja regulatsioonid relvatööstusele ning sätestati mitmed uued tulirelvaga toime pandud süütegude koosseisud. Lisaks oli oluline samm edasi, et *GCA* keelas ära tulirelvade ja laskemoona müügi varasemalt süüdi mõistetud isikutele.¹⁷⁹

Järgmine suurem muutus USA relvapoliitikas saabus 1993. aastal, kui vastu võeti president Ronald Reagani atentaadikatses viga saanud Jim Brady järgi nime saanud Brady käsirelvaga toime pandud süütegude ennetamise seadus (*the Brady Handgun Violence Prevention Act*, tuntud ka kui *Brady Bill* ja *Brady Law*), mis kohustas litsentseeritud relvamüüjaid tegema tulirelva ostjatele ostule eelnevalt taustakontrolli. Alates Brady seaduse vastu võtmisest, on

---

¹⁷⁷ Constitution Annotated. Second Amendment.

¹⁷⁸ National Firearms Act. Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives. – <https://www.atf.gov/rules-and-regulations/national-firearms-act> (13.03.2024).

¹⁷⁹ Gun Control Act of 1968. Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives. – <https://www.atf.gov/rules-and-regulations/gun-control-act> (13.03.2024).

Brady Ühenduse sõnul taustakontrolli nõue hoidnud ära umbes neli miljonit tulirelva ostumüügitehingut.¹⁸⁰

Olenemata eelnevast on USA-s siiski relva omamine võrreldes teiste arenenud riikidega tänapäeval ülimalt lihtne ning väga alareguleeritud. Relvade omamise ning üldise relvakontrolli peamiseks takistuseks on saanud USA Ülemkohtu poolt 2008. aastal tehtud otsus kohtuasjas District of Columbia v. Heller. Eeltoodud kohtuotsuses leidis Ülemkohus, et põhiseaduse teises muudatuses sätestatud õigust relva omada ja kanda tuleb tõlgendada selliselt, et igal eraisikul on õigus omada tavalist tüüpi relva ja kasutada seda ajalooliselt väljakujunenud seaduspärasel viisil ehk näiteks oma kodus enda enesekaitseks. On märgiline, et otsus tehti kõigest viie poolthäälega ehk üheksast kohtunikust neli jäid eriarvamusele (nende hulgas näiteks ka väga austatud kohtunik Ruth Bader Ginsburg).¹⁸¹

Eriarvamusele jäänud kohtunikekogu leidis, et kui põhiseaduse loojad oleksid tahtnud anda kõigile isikutele õiguse omada enesekaitseks relva, siis oleks see ka just selliselt sõnastatud olnud¹⁸² ning isegi kui otsuse teinud enamuse tõlgendus on õige, siis on ikkagi ebamõistlik loobuda teatud relvade omamise täielikust piiramisest.¹⁸³ Ülemkohtu tõlgendus on alates otsuse tegemisest tekitanud palju diskussiooni ning on pigem relvakontrolli vastase USA Vabariikliku Partei (*the Republican Party*) põhiline argument relvade kättesaadavuse piiramise vastu, sest nende sõnul piiraks see ülemääraselt isikute põhiseadusest tulenevat õigust omada enesekaitseks relva.¹⁸⁴

Tänapäeval on USA-s relvapoliitika karmimaks muutmise toetajate peamised argumendid järgnevad:

- Statistika kinnitab, et karmi relvapoliitikaga arenenud riikides on tulirelvaga põhjustatud surmasid ning kuritegevust oluliselt vähem,¹⁸⁵
- Isegi kui nõustuda, et USA kodanikel peab olema põhiseaduslik õigus omada enesekaitseks relva, tuleks mõelda, kas tulirelvad on nende ohtlikkust arvestades selle õiguse teostamiseks õige valik.¹⁸⁶

---

¹⁸⁰ History of Brady. Brady United. – <https://www.bradyunited.org/history> (13.03.2024).

¹⁸¹ District of Columbia v. Heller, 554 U.S. 570 (2008). U.S. Supreme Court. – <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/554/570/> (14.03.2024).

¹⁸² *Ibidem*.

¹⁸³ Kopel, D. B. A Heller Overview. – Journal on Firearms and Public Policy, 2008, lk 9.

¹⁸⁴ Gun Control, Explained. A quick guide to the debate over gun legislation in the United States. The New York Times. – <https://www.nytimes.com/explain/2023/gun-control> (14.03.2024).

¹⁸⁵ DeBrabander, F. Do Guns Make Us Free? – Democracy and the Armed Society. Yale University Press 2015, lk xiii.

Karmima relvapoliitika vastased kasutavad aga oma seisukoha toetamiseks järgmisi argumente:

- Ei eksisteeri ühtegi uuringut, mis kinnitaks, et ainuüksi relva omamine suurendaks ohutu, et tavapärase seaduskuulekas kodanik paneks sellega toime süüteo;¹⁸⁷
- Käesoleva sajandi alguses läbi viidud uuring kinnitas, et enesekaitseks relva omamine aitab ohvrit 65% juhtudest;¹⁸⁸
- Rohkete (massi)tulistamise taga ei ole käibes olevate tulirelvade arv ja kerge kättesaadavus, vaid meedia, mis oma vägivaldse sisuga suunab muidu seadusekuulekaid inimesi vägivaldsele teele.¹⁸⁹

Kuigi 2023. aastal toetas tulirelvade müügipiirangute karmistamist 56% USA elanikkonnast ning 2019. aastal pidas 48% elanikkonnast relvade kerget kättesaadavust massitulistamiste oluliseks põhjuseks, leiab 64% USA elanikkonnast siiski, et tulirelva omamine ning kodus hoidmine muudab nende kodu turvalisemaks.¹⁹⁰ See ilmestab hästi USA ühiskonna paradoksaalset olukorda, kus ühelt poolt mõistetakse, et olukord on väljunud kontrolli alt ning tulirelvad on liialt kättesaadavad, kuid teisalt ei ole enamik inimesi nõus loobuma neile põhiseadusega antud õigusest ning enda vaatenurgast lähtuvalt peetakse tulirelva omamist turvalisuse tagamiseks vajalikuks.

2.2.2. Relvapoliitika mõju süütegude ennetamisele

Ilmselt ei tule ühelegi inimesele, kes ennast välisriikide uudistega kursis hoiab, üllatusena USA leebe relvapoliitika, sagedased massitulistamised ja rohke tapmiste arv ning nende võimaliku korrelatsiooni ümber käiv tuline ja tihti poliitilise taustaga arutelu. Kuivõrd käsitleb käesolev töö kohtute karistuspoliitika kõrval ka alternatiivseid mõjutusvahendeid tulirelvaga toime pandud süütegude ennetamiseks, on siinkohal kohane analüüsida, kas relvapoliitika karmistamine aitaks USA-s tõusuteel olevat tulirelvaga toime pandavate tapmiste arvu pidurdada.

Massitulistamised on olnud probleemiks mitmetes teisteski riikides, kuid erinevalt USA-st on üldjuhul sellega kaasnenu ka reaktsioon karmimate tingimuste seadmisega relva omamisele.

---

¹⁸⁶ Boylan, M., Gugala, Z., Kates, D. B., Lindsey, R.W. Debate: Gun Control in the United States. – *Clinical Orthopaedics and Related Research*, Vol. 471, 2013, lk 3935.

¹⁸⁷ *Ibidem*, lk 3935.

¹⁸⁸ *Ibidem*, lk 3935.

¹⁸⁹ Do Guns Make Us Free? Democracy and the Armed Society, lk 1–2.

¹⁹⁰ Guns. Gallup. – <https://news.gallup.com/poll/1645/guns.aspx> (15.03.2024).

Selle tulemusena on langenud nii massitulistamiste kui ka lihtsalt tapmise koosseisu täitvate süütegude arv. Näiteks 1987. aastal keelustas Suurbritannia 16 inimese elu nõudnud massitulistamise juhtumi järel riigis poolautomaatsed relvad ning pärast 1996. aastal toimunud koolitulistamist ka käsirelvad. 1996. aastal ajendas Austraalias toimunud massitulistamine riiki ostma eraisikutelt tagasi ligi miljon tulirelva ning seejärel need sulatama. Mõlemas riigis langes pärast karmima relvapoliitika kehtestamist tulirelvaga toime pandud tapmiste arv järsult.¹⁹¹ 2019. aastal olid nii Suurbritannia kui ka Austraalia tulirelvaga toime pandud tapmiste statistikas rivi alumises otsas (Suurbritannias oli tulirelvaga toime pandud tapmiste arv 100 000 elaniku kohta lausa 0 ja Austraalias 0,2).¹⁹² Nagu käesoleva peatüki sissejuhatuses mainitud, on ka Eesti Politsei- ja Piirivalveamet põhjendanud relvaloa saamise ja pikendamise tingimuste rangemaks muutmist muuhulgas Eesti mõistes äärmusliku Lihula tapmise juhtumiga.¹⁹³

Eeltoodut kinnitab ka USA-s eelmisel kümnendil läbi viidud uuring, mille eesmärk oli välja selgitada, kas ja milline seos on tulirelvadega seotud seadusandluse ja tulirelvaga tekitatud vigastuste vahel. Selleks koguti esmalt andmed, palju oli 2011. aastal igas osariigis tulirelva tõttu vigastada või surma saanud isikuid (sh enesetapud ja enesetapukatsed). Seejärel jagati osariigid karmi ja leebe tulirelvapoliitikaga osariikideks ning neile anti 100 punkti skaalal skoor olenevalt seadusandluse rangusest. Nii said kõrgema skoori näiteks osariigid, kelle seadusandlus kohustas kaotatud või varastatud relvast teatama ja madalama skoori need, mille seadusandlus ei nõudnud enne tulirelva müüki põhjalikku taustakontrolli. Uuringu käigus leiti, et osariikides, mis olid saanud madalama skoori, oli rohkem tulirelva tõttu vigastatud ja surnuid.¹⁹⁴

Ka USA elanikkond leidis 2011. aastal läbi viidud küsitluses, et massitulistamisi aitaks ennetada eelkõige karmim seadusandlus (24% vastanutest) ja paremini kättesaadav vaimse tervise abi (15% vastanutest).¹⁹⁵ Sellest hoolimata on seadusandluses märgata hoopis leebumise märke. Nii on alates 2021. aastast Texase osariigi elanikel lubatud kanda relva ilma loa või eelneva treeninguta. Lisaks sai 2022. aastal Georgia osariigist 25 osariik, kus relva kandmiseks ei ole vaja relvaluba. Nagu võis eeldada, on relvapoliitika leebemaks muutumine toonud kaasa ka massitulistamiste arvu hüppelise tõusu. Kui 2014. aastal pandi

---

¹⁹¹ Brownlee, C., Mascia, J. How Many Guns Are Circulating in the U.S.? – <https://www.thetrace.org/2023/03/guns-america-data-atf-total/> (15.03.2024).

¹⁹² How US gun culture stacks up with the world. CNN.

¹⁹³ Liit: PPA küsib relvaloa taotlejailt põhjendamatuid selgitusi. ERR.

¹⁹⁴ Azima, A., Griesa, L., Jaina, A. jt. The burden of firearm violence in the United States: stricter laws result in safer states. – Journal of Injury and Violence Research, 2018, vol. 10, lk 11–14.

¹⁹⁵ Guns. Gallup.

USA-s toime 273 massitulistamist, siis eelmisel aastal juba 632. Kurb rekord saavutati 2021. aastal, kui toime pandi lausa 690 massitulistamist.¹⁹⁶ Kuigi jätkuvalt on ka neid, kes ei usu, et relvapoliitikal oleks mõju süütegude ennetamisele, on käesoleva töö autor arvamusel, et just relvapoliitika on karmi karistuspoliitika asemel lahendus, vähendamaks tulirelvaga toime pandud süütegude arvu.

---

¹⁹⁶ How many US mass shootings have there been in 2023? BBC. – <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-41488081> (16.03.2024).

KOKKUVÕTE

Tulirelvaga toime pandud süüteod on oma süüteovahendi tõttu ülimalt ohtlikud nii konkreetsele ohvrile kui ka laiemale üldsusele. Kuna riik peab tagama oma ühiskonna turvalisuse, on ka iga riigi ülesanne leida parim viis tulirelvaga toime pandavaid süütegusid ära hoida. Eeltoodust tulenevalt oli käesoleva töö eesmärk võrrelda Eesti ja USA kohtute karistuspoliitikat tulirelvaga toime pandud süütegude korral ning leida seeläbi vastus küsimusele, kas kohtute karm karistuspoliitika on tulirelvaga toime pandud süütegude ennetamiseks efektiivne vahend.

Selle kontrollimiseks püstitas töö autor hüpoteesi, et karm karistuspoliitika ei aita tulirelvaga toime pandud tapmisi ja röövimisi ennetada. Lisaks analüüsis autor eelneva hüpoteesi kõrval, millised võivad olla kummagi riigi probleemkohad karistuste mõistmisel ning kas nende probleemide lahendamiseks annaks süütegude ennetamise efektiivsust tõsta. Viimaks pakkus autor välja vanglakaristusele alternatiivse mõjutusvahendi, mis aitaks karistamisest efektiivsemalt ennetada tulirelvaga toime pandud süütegusid.

Hüpoteesi kontrollimiseks tõi autor esmalt välja USA ja Eesti seadusandlusest sarnase objektiivse ning subjektiivse koosseisuga tulirelvaga toime pandavad süüteod ning võrdles nende seadustes sätestatud karistusraame. Selle tulemusena leiti, et sarnaste süütegude puhul on USA karistusraamid Eesti seadusandluses sätestatud karistusraamidest tunduvalt karmimad. Kui Eesti karistusseadustik sätestab tapmise karistusraamina kuue- kuni viieteistaastase vangistuse, siis näiteks USA New Yorgi osariigis ootab samade koosseisutunnuste täitmise korral süütegijat kahekümneaastane kuni eluaegne vangistus.

USA karmimad karistusraamid ei anna aga automaatselt põhjust eeldada, et reaalselt mõistetud karistused oleksid võrreldes Eesti kohtute poolt mõistetud karistustega tunduvalt karmimad – kohtunikul on diskretsiooniõigus valida karistusraami sees mingile süüteopildile vastav karistus. Seetõttu võrdles autor seejärel mõlema riigi kohtute karistuse kohaldamise eripärasid (näiteks süüd kergendavate ja raskendavate asjaolude ning preventiooniliste eesmärkide arvesse võtmist ning vande- või rahvakohtunike süsteemi) ning tõi näiteid kummagi riigi kohtupraktikast, et ilmestada kui rasked karistused mingi süüteopildi puhul mõistetakse. Kohtupraktika võrdleva analüüsi tulemusel leiti, et lisaks üleüldiselt USA karmimatele karistusraamidele jääb ka kohtunike mõistetud karistus seal pigem karistusraami ülemisse ossa, samas Eestis pigem karistusraami keskele või sellest allapoole. Seega leidis

kinnitust tõsiasi, et USA karistuspoliitika on Eesti karistuspoliitikaga võrreldes tunduvalt karmim.

Hüpoteesi kontrollimiseks võrdles autor viimaks mõlema riigi statistikat tulirelvaga toime pandud süütegude osas, et leida vastus, kas USA karmim karistuspoliitika on olnud võrreldes Eesti leebema karistuspoliitikaga efektiivne vahend tulirelvaga toime pandud süütegude ennetamiseks. Statistika näitas, et kui Eestis on langustrendis nii tapmiste kui ka röövide arv, siis USA-s on küll mõnevõrra langenud röövide arv, kuid tapmiste arv see-eest tõuseb pidevalt. Lisaks on märgiline, et kui Eestis on tulirelvaga toime pandud tapmiste osakaal kõikide tapmiste seas püsinud madalal tasemel, on USA-s tulirelvaga toime pandud tapmisi üha enam.

Eeltoodud statistilise tulemuse põhjusteks võib siiski pidada võrdlusaluste riikide erinevat suurust, rahvaarvu ja relvapoliitikat. Seetõttu sidus töö autor riikide võrdluseks tulirelvaga toime pandud tapmiste arvud 100 000 elanikuga. Kuivõrd on Eesti rahvaarv püsinud läbi aastate sarnasel tasemel, kuid tulirelvaga toime pandud tapmiste arv väheneb, on vähenenud ka tulirelvaga toime pandud tapmiste arv 100 000 elaniku kohta – kui 2010. aastal pandi Eestis toime 0,30 tulirelvaga tapmist 100 000 elaniku kohta, siis 2021. aastaks oli see arv langenud 0,08 peale. USA-s on aga koos rahvaarvu tõusuga kasvanud ka tulirelvaga tapmiste arv – kui 2010. aastal pandi sealt 100 000 elaniku kohta toime 3,2 tulirelvaga tapmist, siis 2021. aastaks oli see arv tõusnud 6,3 peale. Seega leidis magistritöö esimeses suuremas peatükis kinnitust autori poolt töö sissejuhatuses püstitatud hüpotees, et riigi karmim karistuspoliitika ja kohtunike poolt karistusraami ülemisse otsa mõistetud karistused ei ole praktikas ostunud efektiivseks vahendiks tulirelvaga toime pandud tapmiste ja röövimiste ennetamisel.

Töö teine peatükk keskendus esmalt mõlema riigi karistuspoliitika võimalike probleemkohtade välja toomisele ning analüüsile. Esimesena käsitles autor mõlema riigi lähtekohti karistusteooriate rakendamisel karistuse mõistmisel. Analüüsi tulemusena selgus, et kuigi Eesti karistusseadustiku § 56 lg 1 sisu ja tõlgendus ei ole käesoleva töö kirjutamise hetkeks lõpuni selge, sätestab eeltoodud paragrahvi esimene lause karistuse alusena siiski isiku süü. Ühtlasi seab eeltoodud paragrahv karistamise eesmärgiks mõjutada süüdlast edaspidi hoiduma süütegude toimepanemisest ja õiguskorra kaitsmise huvid. Seega lähtub Eesti ühtaegu nii absoluutsest kui ka relatiivsest karistusteooriast.

USA lähtub samuti ühelt poolt absoluutsest karistusteooriast, kuid taas on aktuaalsust kogunud ka relatiivne karistusteooria näiteks resotsialiseerimisprogrammide, kuid ka

ohutustamist ilmestavate pikkade vanglakaristuste näol. Autor analüüsis seejärel erinevaid teadusartikleid ja uuringute tulemusi ning leidis, et eraldiseisvalt on retsidiivsuse ennetamisele kõige suurem mõju süütegijate rehabiliteerimisel. Kuna retsidiivsuse ennetamine aitab omakorda vähendada tulirelvaga toime pandavate süütegude arvu, peaks riigid seadma erinevate rehabiliteerimis- ja sotsiaalprogrammide loomise ning rakendamise oma prioriteediks.

Seejärel käsitles autor *stare decisis*'e põhimõtet kui võimalikku õiguse ning karistuspoliitiliste lähtekohtade arengu takistajat. Nimelt on USA-s kui angloameerika õigussüsteemi kasutavas riigis olulisel kohal n-ö pretsedendiõigus: põhimõte, et madalama astme kohtud peavad austama kõrgemate kohtute poolt varem tehtud otsuseid ning nendest vaikimisi lähtuma. See aga võib pärssida kohtunike iseseisvat otsustusvõimet. Problemaatikat käsitleti ka Eesti kui Mandri-Euroopa õigussüsteemiga riigi vaatepunktist lähtuvalt. Kuigi Eestis *stare decisis*'e põhimõte kui selline iseenesest ei kehti, on KrMS § 2 punktis 4 siiski sätestatud, et Riigikohtu lahendid on kriminaalmenetlusõiguse allikaks küsimustes, mida ei ole lahendatud muudes kriminaalmenetlusõiguse allikates, kuid mis on tõusetunud seaduse kohaldamisel. Seega analüüsis töö autor, kuivõrd palju lähtuvad Eesti kohtunikud otsuste tegemisel varasemast kohtupraktikast. Analüüsi tulemusel julgeb töö autor võtta seisukoha, et kuigi Eesti kohtunikud peavad varasemat Riigikohtu praktikat oluliseks, ei ole Eestis varasem Riigikohtu lahendis sisalduv seisukoht siiski madalama astme kohtunikule järgimiseks kohustuslik ning seega lähtuvad kohtunikud karistuse liigi ja määra valikul eelkõige seadusest ja kehtivatest karistuspoliitilistest suundadest.

Järgmise probleemina käsitles autor vande- ja rahvakohtunike võimalikku mõjutatust. Peamiste otsuse langetamise mõjuteguritena saab autori hinnangul tuua välja järgmised:

1) meedia ning spetsiifilisemalt ka sotsiaalmeedia. Uurimise tulemusena selgus, et üheks peamiseks põhjuseks, miks sotsiaalmeedial võib olla mõju vande- ja rahvakohtunikest kasutajatele, on sotsiaalmeedia rakenduste loojate poolt kasutatavad algoritmid. Algoritm kogub infot selle kohta, milline sisu hoiab endal kasutaja tähelepanu ning pakub talle selle põhjal uut sisu. See aga tekitab olukorra, kus kasutaja võib hakata nägema üksnes ühele poole kallutatud sisu, mis kallutab aja jooksul tõenäoliselt ka kasutaja ehk antud juhul vande- või rahvakohtuniku enda arvamust. Lisaks ei ole sotsiaalmeedia kõrval kadunud kuhugi ka klassikalised meediakanalid, mis kajastavad juhtumeid nii juba enne kohtumenetluse algust kui ka kohtumenetluse ajal. Vande- või rahvakohtuniku otsuse üle omavad suurt mõjuvõimu

negatiivse tooniga meediakajastused ja seega saab meediast mõjutatud rahva- või vandekohtuniku erapooletus;

2) üksnes Eesti rahvakohunike süsteemile omane probleem, kus rahvakohtunikku mõjutab professionaalne kohtunik. Nimelt peavad Eestis kohtunik ja kaks rahvakohtunikku omavahel süüküsimuse ja karistuse määra valikul koostööd tegema ning erimeelsused lahendama. Siiski on töös kajastatud J. Lusti magistritöö raames läbi viidud küsitluse andmeil 30% rahvakohtunikest vastanud, et nad tunnevad üksnes vahel ennast menetluses vajalikuna, kusjuures ~12% rahvakohtunikest vastas, et kui rahvakohtunike ja professionaalse kohtuniku vahel esines erimeelsus, siis ei toimunud ei arutelu ega hääletust, vaid peale jäi eesistujast kohtuniku seisukoht. Seega ei täida rahvakohtunik reaalsuses pahatihti oma eesmärki olla ühiskonna tõelise tahte väljendaja. Autor leiab, et nii meedia mõju kui ka professionaalse kohtuniku poolt peale surutud arvamuse probleemi aitaks lahendada vande- ja rahvakohtunike teadlikuse tõstmine. Rahvakohtunike koolitamine aitaks neil mõista, et meedia võib osutada erapooletuse puhul ohuteguriks ning kui nad teaksid rohkem oma õigustest, kohustustest ja menetluse üldpõhimõtetest, oleksid nad ilmselt varmamad oma arvamust avaldama ja vajadusel elukutselisele kohtunikule vastu seisma.

Viimaks selgitas autor, kas ja millist mõju omab riigi relvapoliitika tulirelvaga toime pandud süütegude arvule ning kas karmi karistuspoliitika asemel võiks riigi relvapoliitika olla süütegijate rehabiliteerimise ning taasühiskonnastamise kõrval abiks süütegude ennetamisel. Autor leidis, et teistes riikides, kus massitulistamised olid osutunud probleemiks, oli sellega kaasnenud reaktsioon karmimate tingimuste seadmisega relva omamisele. Seejärel langes nii massitulistamiste kui ka lihtsalt tapmise koosseisu täitvate süütegude arv. USA-s on nähtav aga vastupidine tendents: massitulistamiste arv tõuseb, kuid seadusandlus relva omamise ja kandmise osas leebub. Seega on töö autor arvamusel, et sagedased massitulistamised ja rohke tapmiste arv on otseselt seotud riigi leebe relvapoliitikaga ning seetõttu oleks just relvapoliitika karmi karistuspoliitika asemel lahendus vähendamaks tulirelvaga toime pandud süütegude arvu.

Kokkuvõttes selgus magistritöö kirjutamise tulemusena, et võrreldes Eestiga on USA-s väga karm karistuspoliitika, kuid see ei ole aidanud ära hoida tulirelvaga toime pandud tapmisi ja rööve. Raskete karistuste asemel peaks nii USA kui ka Eesti seadma oma prioriteediks erinevate rehabiliteerimis- ja sotsiaalprogrammide loomise ning rakendamise, sest just positiivne eripreventsioon on tõestanud oma edukust retsidiivsuse ennetamisel. Lisaks tasuks

jälgida, et karistusõiguse ja -poliitika arengu takistajaks ei osutuks liialt varasemast kohtupraktikast lähtumine ning vande- ja rahvakohtunike mõjutatus.

Käesolev magistritöö pakub karistuspoliitika karmistamise asemel tulirelvaga toime pandud süütegude ennetamise alternatiivse lahendusena välja rangema relvpoliitika. Nimelt leidis eri riikide näidete alusel kinnitust, et mida karmimad on riigis relva omamise ja kandmise nõuded, seda vähem pannakse toime massitulistamisi ja muid tulirelvaga toime pandavaid süütegusid.

THE PENAL POLICY OF COURTS FOR FIREARM RELATED HOMICIDES AND ROBBERIES IN THE EXAMPLE OF ESTONIA AND THE UNITED STATES OF AMERICA

SUMMARY

In 2016 more than 251 000 people died because of firearm related injuries. In addition, approximately 40% of all homicides are committed with a firearm. Thus the statistics confirm that firearms generally and firearm related crimes are a big danger to society. Offenses committed with a firearm are risky by their nature, putting a person's life and health at great risk and therefore also affect society's overall well-being and sense of security. That is why countries are doing their best to prevent firearm related crimes. It is in the hands of the courts and the judges to impose a punishment according to the severity of the offense. Therefore, the penal policy of the courts seems to be an important element in order to prevent firearm related offenses. Thus the aim of this research was to find an answer to the question whether strict punishment frameworks and harsh punishments can help to keep the number of robberies and murders committed with a firearm low.

The author of this thesis stated a hypothesis that harsh penal policy does not help to prevent homicides and robberies committed with firearms. In addition, the author analyzed what could possibly cause problems in sentencing in the United States and in Estonia and whether solving these problems would increase the effectiveness of crime prevention. Finally, the author proposed an alternative solution, which could help to prevent crimes committed with firearms more effectively than harsh punishments. The paper compares Estonia and the United States of America primarily due to the difference in their punishment frameworks and gun policy.

The paper consists of two chapters – the first one compares offenses and punishment frameworks from Estonia and the United States of America in order to find an answer to the question which country has stricter legislation in the case of firearm related offenses. The following sub-chapter explains the sentencing process and specific sentencing features of both countries. Then, the jurisprudence of both countries is compared in terms of sentencing, in order to illustrate the degree of punishment corresponding to some type of crime in both countries. In the last sub-chapter of the first chapter, the author presents the statistics of both countries regarding crimes committed with firearms which provides an answer to the

hypothesis, whether harsher penal policies have helped to prevent and reduce the number of homicides and robberies committed with firearms. In the second chapter the author of this paper analyzes what could be the problems in the penal policy of the courts and how to solve them. Lastly the author proposes an alternative measure that could, in the opinion of the author, help reduce and control the number of crimes committed with a firearm.

In order to test the hypothesis, the author first pointed out and compared similar offenses and their frameworks in Estonian and US law. As a result, the author found that in the case of similar crimes, the punishment frameworks in the US are considerably harsher than the punishment frameworks provided in the Estonian legislation. For example: if the Estonian Penal Code stipulates six to fifteen years of imprisonment as a penalty for murder then in New York the perpetrator faces twenty years to life in prison. However just because there are harsher penalty frameworks in the US this does not automatically mean that the actual sentences may be harsher when compared to the sentences handed down by Estonian courts. This is because judges have the right to choose a punishment within the penalty framework (which are often quite broad) that corresponds to a certain type of crime. Therefore, the author then compared the application of punishment by the courts of both countries and gave examples of the judicial practice of both countries to illustrate how severe punishments are imposed in the case of a certain offense. As a result it was found that the punishment handed down by judges in the US tends to be in the upper part of the punishment framework, while in Estonia it is rather in the middle of the punishment framework or even below it. Thus, the fact that the penal policy of the USA is much harsher compared to the penal policy of Estonia was confirmed.

In order to solve the hypothesis, the author finally compared the statistics of both countries in terms of crimes committed with firearms to find an answer whether the harsher punishment policy of the US has been an effective tool for preventing murders and robberies committed with firearms compared to Estonia's milder punishment policy. The statistics showed that in Estonia the number of murders and robberies is on the downward trend. On the contrary while the number of robberies in the US has somewhat decreased, the number of murders is constantly increasing. In addition, it is significant that while in Estonia the proportion of murders committed with a firearm among all murders has remained at a low level, in the US the proportion of murders committed with a firearm among all murders is increasing. Thus the first major chapter of the master's thesis confirms the hypothesis put forward by the author in the introduction that the country's harsher penal policy and the punishments handed down by

judges at the upper end of the punishment range have not been an effective means of preventing crimes in practice.

The second larger chapter of the thesis first focused on identifying and analyzing possible problem areas in the penal policies of both countries. First, the author analyzed how and which punishment theories both countries apply. The most common way to divide punishment theories is that there is an absolute and a relative punishment theory. If the relative theory of punishment tries to find some purpose for punishment, then the absolute theory of punishment considers punishment to be justified and necessary purely due to the commission of the crime. Today, however, this principle has come down primarily to the belief that the severity of the punishment must be in proportion to the severity of the crime. In contrast to the absolute theory of punishment, relative theories of punishment consider punishment as the fulfillment of some national goal, i.e. punishment as such cannot be a goal in itself. As a result of the analysis, it became clear that Estonia applies both absolute and relative punishment theories. The US is mostly focused on the absolute punishment theory but the relative theory has also made a comeback in the form of rehabilitative programs and long prison sentences. In addition the author of this master thesis then analyzed various scientific articles and research papers and found that, independently, rehabilitation of offenders has the greatest impact on the prevention of recidivism. Thus it is safe to conclude that both Estonia and the US should prioritize creating rehabilitation and social programs in order to prevent robberies and homicides committed with a firearm.

The author then discussed the principle of stare decisis as a possible obstacle to the development of law and penal policy. The United States is part of the Anglo-American legal system that has an important principle called stare decisis, which is expressed in the fact that the lower courts should respect the decisions made earlier by the higher courts and always follow them. However, this inhibits the independent decision-making ability of judges. In addition it became clear that overturning Supreme Court precedent is extremely difficult, and that is why lower courts often base their decisions on outdated views due to the rapid development of society. The problem was also discussed from the viewpoint of Estonia as a country that is part of continental European legal system. Although the principle of stare decisis as such does not apply in Estonia, it is nevertheless stipulated in Estonian criminal law that in matters that have not been resolved in other sources of criminal procedure law, but have arisen during the application of law, the decisions of the Estonian Supreme Court can be a source of criminal procedure law. Thus, the author analyzed how much Estonian judges actually base their decisions on previous judicial practice and whether this can also be an

obstacle to the development of criminal law and penal policy in Estonia. As a result of the analysis, the author dares to state that although Estonian judges consider previous practice of the Supreme Court to be important, the position contained in the previous decision of the Supreme Court in Estonia is not mandatory for a judge of a lower level to follow and judges base their decisions primarily on the law and current penal policy directions.

As the next problem, the author discussed the possible influence that media can have over jury and what effect this may have on fair trial and penal policy in general. The author found out that the main reason why specifically social media can influence jurors, is the algorithms used by the creators of social media applications. Algorithms collect information about what can hold the user's attention and then offer new content based on this. However, this creates a situation where the user may begin to see biased content, which over time will likely bias the opinion of the user, or in this case, the jury. In addition to social media, classic media channels that cover cases before the start of court proceedings as well as during court proceedings have not disappeared anywhere. It was discovered that media coverage with a negative tone regarding the defendant has a great influence over the decision of the jury.

In addition, the author highlighted a problem specific only to the system of jury in Estonia, where a professional judge and two jurors have to cooperate and agree when choosing the type and severity of the punishment. However, in the survey carried out in 2019, 30% of jurors answered that they only sometimes felt necessary in the proceedings, whereas ~12% of jurors answered that if there was a disagreement between the jury and a professional judge, there was neither a discussion nor a vote and the professional judge made the final decision. Thus, in reality, the jury does not fulfill the purpose of being an expression of the true will of society. The author believes that both the influence of the media and the problem of opinion imposed by a professional judge could be solved by educating both jurors and judges – this would help them understand that media can be a threat to impartiality, and if jurors knew more about their rights, responsibilities and the general principles of the procedure, they would probably be more ready to express their opinion and, if necessary, oppose a professional judge.

Lastly, the author explained whether and what effect has gun policy on the number of crimes committed with a firearm, and whether instead of a harsh punishment policy could gun policy help to prevent the crimes committed with a firearm. The author found that in other countries where mass shootings had proven to be a problem, the response had been to impose stricter conditions on gun ownership. Then, both the number of mass shootings and homicide

offenses dropped. However the US has decided to take a different approach: the number of mass shootings is increasing, but the legislation regarding owning and carrying a gun is getting more and more lenient. Therefore, the author's opinion is that frequent mass shootings and a high number of homicides are directly related to the country's lenient gun policy, and therefore strict gun policy would be the solution to reduce the number of crimes committed with a firearm instead of a harsh punishment policy.

In summary, this master thesis found out, that compared to Estonia, the US has a very strict penal policy, but it has not been helpful regarding prevention of robberies and homicides committed with firearms. Instead of harsh punishments, both the US and Estonia should prioritize the creation and implementation of various rehabilitation and social programs, because it has proven its success in preventing recidivism. In addition this master thesis proposes a stricter state gun policy as an alternative solution to the prevention of crimes committed with a firearm instead of strict penal policy – it was proven that the stricter the requirements for owning and carrying a gun are in the country, the less mass shootings and homicides are committed.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. 2 men sentenced for Carbondale carjacking, armed robbery. KFVS 12. – <https://www.kfvs12.com/2023/08/29/2-men-sentenced-carbondale-carjacking-armed-robbery/>.
2. 2 Suspects in custody in connection with Carbondale armed robbery. KFVS 12. – <https://www.kfvs12.com/2023/05/08/2-suspects-custody-connection-with-carbondale-armed-robbery/>.
3. 84-Year-Old Armed Bank Robber Sentenced to Over 21 Years. United States Attorney's Office, district of Arizona. – <https://www.justice.gov/usao-az/pr/84-year-old-armed-bank-robber-sentenced-over-21-years>.
4. Ahven, A. jt. Kuritegevus Eestis 2009. Justiitsministeerium. Tallinn 2010.
5. Ahven, A. jt. Kuritegevus Eestis 2010. Justiitsministeerium. Tallinn 2011.
6. Ahven, A. jt. Kuritegevus Eestis 2017. Justiitsministeerium. Tallinn 2018.
7. Andenaes, J. The Morality of Deterrence. – University of Chicago Law Review, Vol. 37, issue 4.
8. Assault or Homicide. – <https://www.cdc.gov/nchs/fastats/homicide.htm>.
9. Azima, A., Griesa, L., Jaina, A. jt. The burden of firearm violence in the United States: stricter laws result in safer states. – Journal of Injury and Violence Research, 2018, vol. 10.
10. Benson, E. Rehabilitate or punish? – Monitor on Psychology, July/August 2003, Vol 34, No. 7.
11. Besiveric, J., Fulero, S. M., Jimenez-Lorente, B., Mehrkens, S. N. The Effects of Pretrial Publicity on Juror Verdicts: A Meta-Analytic Review. – Law and Human Behavior, 1999, Vol. 23.
12. Binder, G., Notterman, B. Penal Incapacitation: A Situationist Critique. – American Criminal Law Review, Vol. 54, issue 1.
13. Boylan, M., Gugala, Z., Kates, D. B., Lindsey, R.W. Debate: Gun Control in the United States. – Clinical Orthopaedics and Related Research, Vol. 471, 2013.
14. Brant Man Receives the Maximum Sentence for the Murder of Angola Woman. Erie County District Attorney's Office. – <https://www4.erie.gov/da/press/brant-man-receives-maximum-sentence-murder-angola-woman>.
15. Brownlee, C., Mascia, J. How Many Guns Are Circulating in the U.S.? – <https://www.thetrace.org/2023/03/guns-america-data-atf-total/>.
16. Chacon, M., Croker, N., Fox, K. jt. How US gun culture stacks up with the world. CNN. – https://edition.cnn.com/2021/11/26/world/us-gun-culture-world-comparison-intl-cmd/index.html?iid=cnn_buildContentRecirc_end_recirc.
17. Constitution Annotated. Second Amendment. – <https://constitution.congress.gov/browse/amendment-2/>.
18. Crime in the United States 2000. – <https://ucr.fbi.gov/crime-in-the-u.s/2000>, tabel nr 2.9.
19. Crime in the United States by Volume and Rate per 100,000 Inhabitants, 1991–2010. – <https://ucr.fbi.gov/crime-in-the-u.s/2010/crime-in-the-u.s.-2010/tables/10tbl01.xls>.
20. Crime Index Offenses Reported. – <https://ucr.fbi.gov/crime-in-the-u.s/2000/00sec2.pdf>.
21. Crime Trends by Population Group, 2018–2019. – <https://ucr.fbi.gov/crime-in-the-u.s/2019/crime-in-the-u.s.-2019/tables/table-12>.

22. DeBrabander, F. Do Guns Make Us Free? – Democracy and the Armed Society. Yale University Press 2015.
23. Difference between a NY determinate and indeterminate sentence. The Fast Law Firm. – <https://fastlawpc.com/determinate-and-indeterminate-sentences-in-ny/>.
24. Doherty, F. Indeterminate Sentencing Returns: The Invention Of Supervised Release. – New York University Law Review, 2013, Vol 88, Number 3.
25. Dowden, C., Latimer, J., Muise, D. The Effectiveness of Restorative Justice Practices: A Meta-Analysis. – https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/csj-sjc/jsp-sjp/rp01_1-dr01_1/index.html.
26. Elderly Florida Man Charged With Armed Bank Robbery. United States Attorney's Office, district of Arizona. – <https://www.justice.gov/usao-az/pr/elderly-florida-man-charged-armed-bank-robbery>.
27. Federal vs. State Law. Diffen. – https://www.diffen.com/difference/Federal_Law_vs_State_Law.
28. Franklin, T. W., Gau, J. M., Pratt, T. C. Key Idea: Rehabilitation is Dead. – Key Ideas in Criminology and Criminal Justice. Sage Publications Inc 2011.
29. Global Firearms holdings. Small Arms Survey. – <https://www.smallarmssurvey.org/database/global-firearms-holdings>.
30. Global Study on Homicide. United Nations Office on Drugs and Crime. – https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/gsh/2023/Global_study_on_homicide_2023_web.pdf.
31. Golino, M. A. Algorithms in Social Media Platforms. How social media algorithms influence the spread of culture and information in the digital society. Institute for Internet & the Just Society. – <https://www.internetjustsociety.org/algorithms-in-social-media-platforms>.
32. Greenaway, Jr. J. A. Reflections on Stare Decisis. – Maryland Law Review, 2023 Vol. 83.
33. Gun Control Act of 1968. Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives. – <https://www.atf.gov/rules-and-regulations/gun-control-act>.
34. Gun Control, Explained. A quick guide to the debate over gun legislation in the United States. The New York Times. – <https://www.nytimes.com/explain/2023/gun-control>.
35. Guns. Gallup. – <https://news.gallup.com/poll/1645/guns.aspx>.
36. Hansford, T. G., Spriggs, J. F. Explaining the Overruling of U.S. Supreme Court Precedent. – The Journal of Politics, 2001, Vol. 63.
37. Hatem, Z. Double Tap on a Modernized Process of Voir Dire: Have We Lost the Impartial Juror in the Era of Social Media Algorithms? – University of Toledo Law Review, 2023, Vol. 54.
38. Hayden, M. Recidivism Rates in the United States versus Europe: How and Why are they Different? – Western Michigan University, Honors Thesis, 2023.
39. History of Brady. Brady United. – <https://www.bradyunited.org/history>.
40. How many US mass shootings have there been in 2023? BBC. – <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-41488081>.
41. Juror Selection Process. United States Courts. – <https://www.uscourts.gov/services-forms/jury-service/juror-selection-process>.
42. Kairjak, M., Sootak, J. Varavastased süüteod. Tallinn: Juura 2017.
43. Karim, E. The Critical Evaluation of the Different Theories of Punishment. – The Jahangirnagar Review, Vol. XXIX.

44. Kergandberg, E., Pikamäe, P. Eesti uue kriminaalmenetluse seadustiku eelnõu lähtekohad. – Juridica nr 9, 2000.
45. Kim, J. American Law 101: An Easy Primer on the U.S. Legal System. American Bar Association 2015.
46. Kiris, R., Pikamäe, P., Sootak, J. Sanktsiooniõigus. Tallinn: Juura 2020.
47. Kohtute seaduse eelnõu. 649 SE. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b05e68b5-7f81-a11a-485a-85fdff01f55c/Kohtute%20seadus>.
48. Kopel, D. B. A Heller Overview. – Journal on Firearms and Public Policy, 2008.
49. Kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030. Justiitsministeerium. – <https://www.just.ee/kuritegevus-ja-selle-ennetus/kriminaalpoliitika-pohialused>.
50. Kuritegevus Eestis 2020. Tapmised ja mõrvad. – <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2020/tapmised-ja-morvad>.
51. Kuritegevus Eestis 2022. Tapmised ja mõrvad. Justiitsministeerium. – <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2022/tapmised-ja-morvad/>.
52. Kuritegevus Eestis 2022. Varavastased kuriteod. – <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2022/varavastased-kuriteod/>.
53. Laidvee, J. Põhiseaduse § 149 kommentaar, komm 14. Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 5. vlj. Tallinn: Juura 2020.
54. Liikmesriigi õigus. Eesti. Õiguse allikad. European e-Justice. – https://e-justice.europa.eu/6/ET/national_legislation?ESTONIA&member=1.
55. Liit: PPA küsib relvaloa taotlejailt põhjendamatuid selgitusi. ERR. – <https://www.err.ee/1609166446/liit-ppa-kusib-relvaloa-taotlejailt-pohjendamatuid-selgitusi>.
56. Lusti, J. Rahvakohtunikud õigusemõistmises. Tartu Ülikooli õigusteaduskonna magistritöö, 2020.
57. Man Convicted of Armed Robbery in Fayette County. Griffin Judicial Circuit District Attorney's Office. – <http://www.dagriffincircuit.org/news/man-convicted-of-armed-robbery-in-fayette-county>.
58. Markina, A., Soo, A., Tee, K. Karistus kui tasumine, karistus kui preventatsioon: millised karistuse eesmärgid „töötavad“? – Juridica nr 9-10, 2022.
59. Murder Victims by Weapon, 2011-2015. – https://ucr.fbi.gov/crime-in-the-u.s/2015/crime-in-the-u.s.2015/tables/expanded_homicide_data_table_8_murder_victims_by_weapon_2011-2015.xls.
60. Murder, Types of Weapons Used. – <https://ucr.fbi.gov/crime-in-the-u.s/2010/crime-in-the-u.s.-2010/tables/10shrtbl07.xls>.
61. N.Y. man sentenced to at least 25 years in prison for killing woman found decomposing in pond. True Crime Daily. – <https://truecrimedaily.com/2023/07/26/brant-new-york-keith-renaldo-sentenced-killing-gina-baca/>.
62. National Firearms Act. Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives. – <https://www.atf.gov/rules-and-regulations/national-firearms-act>.
63. Navajo Man Sentenced To 188 Months Imprisonment For Armed Bank Robbery. United States Attorney's Office, district of Arizona. – <https://www.justice.gov/usao-az/pr/navajo-man-sentenced-188-months-imprisonment-armed-bank-robbery>.

64. New World Encyclopedia. Lex Talionis. – https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Lex_talionis.
65. Nääs, O. Mõitisklusi kohtute sõltumatuses. Eesti Advokatuur. – <https://advokatuur.ee/et/paevakajalist/uudised/motisklusi-kohtute-soltumatuses>.
66. Overview of Social Media Use. Global Overview. – <https://www.smartinsights.com/wp-content/uploads/2024/01/Global-social-media-use-2024.png>.
67. Pettai, K. Seaduse ja kohtulahendi roll õiguse allikatena tänases Eestis. Tartu Ülikooli õigusteaduskonna magistritöö, 2014.
68. Politsei- ja Piirivalveamet. Relvaluba füüsilisele isikule. – <https://www.politsei.ee/et/juhend/relvaluba-fueuesilisele-isikule/relvaluba>.
69. Population, total - United States. – <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=US>.
70. Port Jefferson Man Sentenced to 23 Years To Life in Prison For Murder. The Suffolk County District Attorney's Office. – <https://suffolkcountyny.gov/da/Newsroom/Press-Releases/port-jefferson-man-sentenced-to-23-years-to-life-in-prison-for-murder>.
71. Port Jefferson Man Sentenced To Prison For 2018 Fatal Shooting: SCDA. Patch. – <https://patch.com/new-york/portjefferson/port-jefferson-man-sentenced-prison-2018-fatal-shooting-scda>.
72. Press Releases. U.S. Department of Justice. – <https://www.justice.gov/news/press-releases>.
73. Prison Reform: Reducing Recidivism by Strengthening the Federal Bureau of Prisons. U.S. Department of Justice. – <https://www.justice.gov/archives/prison-reform>.
74. Proposed Model Jury Instructions. The Use of Electronic Technology to Learn or Communicate about a Case. Judicial Conference Committee on Court Administration and Case Management. – https://www.uscourts.gov/sites/default/files/proposed_model_jury_instructions.pdf.
75. Rahvaarv. Eesti statistika. – <https://www.stat.ee/et/avastastatistikat/valdkonnad/rahvastik/rahvaarv>.
76. Rahvakohtunikud. Eesti kohus. – <https://www.kohus.ee/eesti-kohtud/kohtunikud/rahvakohtunikud>.
77. Relvaseaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus. 627 SE. Seletuskiri. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/d86b63ac-e6b2-4dc6-94fe5b37090e1df1/Relvaseaduse+ja+sellega+seonduvalt+teiste+seaduste+muutmise+seadus>.
78. Riigi Teataja. – <https://www.riigiteataja.ee/index.html>.
79. Ringkonnakohus mõistis Mikk Tarraste eluks ajaks vangi. Postimees. – <https://www.postimees.ee/7439204/ringkonnakohus-moistis-mikk-tarraste-eluks-ajaks-vangi>.
80. Robbery, Types of Weapons Used Percent Distribution by Region, 2011. – <https://ucr.fbi.gov/crime-in-the-u.s/2011/crime-in-the-u.s.-2011/tables/robbery-table-3>.
81. Robbery, Types of Weapons Used Percent Distribution by Region, 2019. – <https://ucr.fbi.gov/crime-in-the-u.s/2019/crime-in-the-u.s.-2019/tables/robbery-table-3.xls/view>.
82. Robbery. – <https://ucr.fbi.gov/crime-in-the-u.s/2011/crime-in-the-u.s.-2011/violent-crime/robbery>.

83. Robinson, P. H. Fundamentals of Criminal Law. Boston: Little Brown 1988.
84. Sein, K., Ristikivi, M. Õigusriigi taastamine. Eesti seaduste ja institutsioonide reformid 1992-2002. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2022.
85. Sillaots, M. Riigikohtu lahend Eesti kriminaalmenetlusõiguse allikana. – Juridica nr 2, 2001.
86. Soo, A. Karistusseadustiku § 56 ja selle rakendamine Riigikohtu praktikas: kui selge on see, kuidas kujuneb süüdlase karistus? – Juridica nr 3, 2022.
87. Sootak, J. Isikuvastased süüteod. Tallinn: Juura 2020.
88. Sootak, J. Kriminaalpoliitika. Tallinn: Juura 2015.
89. Sootak, J., Pikamäe, P. jt (koostajad). Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2021.
90. Stages in a Capital Case. DPIC – <https://deathpenaltyinfo.org/curriculum/high-school/about-the-death-penalty/stages-in-a-capital-case>.
91. Stare Decisis Factors. Constitution Annotated. – https://constitution.congress.gov/browse/essay/artIII-S1-7-2-3/ALDE_00013238/.
92. Taasühiskonnastamine. Vanglateenistus. – <https://vanglateenistus.ee/karistusekandmine-vanglas/karistuse-kandmine/taasuhiskonnastamine>.
93. Tamm, K., Paju, K. Kuritegevus Eestis 2014. Tapmised. Justiitsministeerium. Tallinn 2015.
94. The Constitution. The White House. – <https://www.whitehouse.gov/about-the-white-house/our-government/the-constitution/>.
95. The Global Burden of Disease 2016 Injury Collaborators. Global Mortality From Firearms, 1990-2016. – <https://jamanetwork.com/journals/jama/fullarticle/2698492>.
96. The Second Amendment Right to Keep and Bear Arms. – <https://constitution.findlaw.com/amendment2.html>.
97. Tonry, M. Looking Back to See the Future of Punishment in America. – Social Research, Vol 74, 2007.
98. Tonry, M. Punishment and Human Dignity: Sentencing Principles for Twenty-First-Century America. – Crime and Justice, Vol 47, 2018.
99. Tonry, M. Sentencing in America 1975-2025. – Crime and Justice, 2013, Vol. 42, No. 1.
100. Trial. Office of the United States Attorneys. – <https://www.justice.gov/usao/justice-101/trial>.
101. Understanding Stare Decisis. American Bar Association. – https://www.americanbar.org/groups/public_education/publications/preview_home/understand-stare-decisis/.
102. Vangide arv Eestis 1991-2005 ja selle vähendamise karistusõiguslikud ja kriminoloogilised alused. Tartu Ülikooli Õigusinstituudi kriminoloogia uurimisgrupi projekt. Tallinn 2007.
103. Vangistusseaduse ja teiste seaduste muutmise seadus (vangistusseaduse kaasajastamine ja digilahenduste kasutusele võtmine) 227 SE. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/ab2a14ca-1c1f-4ab4-8f42-09ef69cf194e/vangistusseaduse-karistusseadustiku-kriminaalhooldusseaduse-ja-taitemenetluse-seadustiku-muutmise-seaduse-eelnou-vangistusseaduse-kaasajastamine-ja-digilahenduste-kasutusele-votmine>.
104. Wilder, B. L. The Right to Keep and Bear Arms: Is it ever worthy of constitutional protection? – <https://ssrn.com/abstract=4581800>.

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

105. Alabama Criminal Code. – <https://codes.findlaw.com/al/title-13a-criminal-code>.
106. Arizona Criminal Code. – <https://codes.findlaw.com/az/title-13-criminal-code>.
107. Georgia Code. – <https://codes.findlaw.com/ga/title-16-crimes-and-offenses>.
108. Illinois Statutes. – <https://codes.findlaw.com/il/chapter-720-criminal-offenses>.
109. Illinois Unified Code of Corrections. – <https://codes.findlaw.com/il/chapter-730-corrections/>.
110. Karistusseadustik. – RT I, 22.03.2024, 2.
111. Karistusseadustik. – RT I 2002, 86, 504.
112. Kohtute seadus. – RT I, 04.01.2024, 4.
113. Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I, 22.03.2024, 4.
114. New York Penal Law. – <https://codes.findlaw.com/ny/penal-law>.
115. Relvaseadus. – RT I, 06.07.2023, 12.
116. United States Code. – <https://codes.findlaw.com/us/title-18-crimes-and-criminal-procedure>.

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

Eesti Riigikohtu lahendid

117. RKKK 3-1-1-9-17.
118. RKKK III-1/1-22/94.
119. RKKK 3-1-1-25-07.
120. RKKK 3-1-1-28-01.
121. RKKK 3-1-1-59-07.
122. RKKK 3-1-1-59-15.
123. RKKK 3-1-1-101-07.
124. RKKK 3-1-1-101-96.

Eesti ringkonnakohtute lahendid

125. TrtRnK 1-09-19418 (21.04.2011).
126. TrtRnK 1-15-1618 (31.03.2016).
127. TlnRnK 1-21-4410 (30.06.2022).

Eesti maakohtute lahendid

128. VMK 1-07-96 (19.06.2007).
129. VMK 1-07-9048 (27.10.2007).
130. VMK 1-09-19418 (24.11.2010).

131. TMK 1-15-1618 (20.10.2015).
132. TMK 1-19-8076 (23.10.2019).
133. HMK 1-21-4410 (14.12.2021).
134. HMK 1-21-4410 (14.12.2021).

Ameerika Ühendriikide Ülemkohtu lahendid

135. District of Columbia v. Heller, 554 U.S. 570 (2008). U.S. Supreme Court. – <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/554/570/>.